

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра податків та фіскальної політики

ГАЗИЛИШИН Олег Андрійович

**Управління податковими ризиками: стратегічні
орієнтири і тактика здійснення / Tax Risk
Management: Strategic Guidelines and
Implementation Tactics**

спеціальність: 072 - Фінанси, банківська справа та страхування
освітньо-професійна програма - Фіскальне адміністрування

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи ФФАм-21
О. А. Газилишин

Науковий керівник:
к.е.н., доцент, А. І. Луцик

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

" ____ " _____ 20__ р.

Завідувач кафедри
_____ **А. І. Луцик**

ТЕРНОПІЛЬ - 2021

Зміст

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ ПОДАТКОВИХ РИЗИКІВ ТА МЕТОДИ	
УПРАВЛІННЯ НИМИ	4
1.1. Сутність податкових ризиків	4
1.2. Теоретичні аспекти управління податковими ризиками	12
Висновки до першого розділу	19
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЮЧОЇ ПРАКТИКИ УПРАВЛІННЯ	
ПОДАТКОВИМИ РИЗИКАМИ В УКРАЇНІ.....	21
2.1. Діяльність контролюючих органів щодо забезпечення надходжень	
податків та податкових платежів до бюджету.....	21
2.2. Моніторинг податкових втрат бюджету через ухилення від сплати	
податків	29
Висновки до другого розділу	36
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ	
ПОДАТКОВИМИ РИЗИКАМИ	38
Висновки до третього розділу	50
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54

ВСТУП

Проблема ефективного управління податковими ризиками є чи не найголовнішим завдань які покладаються на органи Державної податкової служби. Зокрема проблема наявності податкового ризика породжує двохсторонні проблеми. Зокрема для держави – це значні недонадходження податкових платежів до бюджету, додаткове навантаження на судову систему. Для платників податків, це ризики нарахування штрафних санкцій, адміністративної та фінансової відповідальності. Саме тому дослідження механізмів подолання податкових ризиків та ефективна система управління ними потребує глибокого дослідження та вивчення. Що і стало причиною вибору нами теми кваліфікаційної роботи.

В результаті аналізу останніх досліджень і публікацій, встановлено, що дослідженнями в сфері управління податковими ризиками займалися вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти: А.І. Крисоватий, В.М. Гранатуров, В.Ф. Гапоненко, О.М. Десятнюк, В.В. Вітлінський, О.М. Тимченко, О.Д. Вовчак, І.Б. Ясенова, І.Л. Назаренко, Л.І. Гончаренко, Б.І. Кузіна.

Але, незважаючи на значну кількість напрацювань за цією тематикою, окремі питання, пов'язані з проблематикою побудови ефективної системи управління податковими ризиками не достатньо дослідження з точки зору вітчизняної практики.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є поглиблення теоретичних знань та практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності застосування механізмів управління податковими ризиками.

Відповідно до поставленої мети дипломної роботи автором сформульовано такі *завдання*:

- дослідити сутність податкових ризиків;
- розглянути теоретичні аспекти управління податковими ризиками;
- провести моніторинг діяльності контролюючих органів щодо забезпечення надходжень податків і податкових платежів до бюджету;

- здійснено аналіз податкових втрат бюджету через ухилення від сплати податків;
- обґрунтувати шляхи удосконалення механізмів управління податковими ризиками.

Об'єктом дослідження є управління податковими ризиками.

Предметом дослідження є орієнтири і тактика управління податковими ризиками.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та вирішення визначених у роботі завдань було застосовано загальнонаукові та специфічні економічні методи дослідження, а саме: аналізу та синтезу; графічний; узагальнення.

Дана кваліфікаційна робота апробована на Студентській науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Фіскальна політика України в умовах євроінтеграційних процесів».

Структура та обсяг дипломної роботи. Дипломна складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дослідження 60 сторінок, при цьому основний зміст викладено на 53 сторінках. Список використаних джерел включає 75 найменувань.

РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ ПОДАТКОВИХ РИЗИКІВ ТА МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ НИМИ

1.1. Сутність податкових ризиків

В умовах, коли економічне становище країни є не надто стабільним, коли в країні панує фінансово-економічна криза, дослідження проблем, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки є надзвичайно актуальними питаннями, що потребують нагального вирішення. Неостаннє місце у забезпеченні економічного розвитку і подолання економічної кризи, займає податкова політика. Саме через податки, держава формує свої доходи і здатна виконати взяті на себе зобов'язання.

З огляду на це побудова ефективної податкової системи, вчасне та ефективно виявлення ризиків, пов'язаних зі сплатою чи несплатою податкових зобов'язань, є чи не найголовнішими темами які потребують дослідження на сьогоднішньому етапі існування країни.

Зокрема, суб'єкт господарювання, який працює в певній юрисдикції, щоденно наштовхується на велику кількість ризиків, серед яких варто виділити: «економічні», «фінансові», «податкові» та інші ризики, які є своєрідними бар'єрами для ефективного функціонування та перешкоджають його розвитку.

Тому варто зазначити те, що для підвищення фінансової безпеки та досягнення стабільності, підприємство як мікро суб'єкт, а держава як макро-, повинні навчитися ефективно управляти всіма можливими податковими ризиками, визначати потенційні загрози, які можуть виникати у результаті тої чи іншої дії пов'язаної зі сплатою чи несплатою податкових платежів, нарахуванням чи не нарахуванням зобов'язань, вибором на користь ухилення від сплати податків.

Саме такі перестороги, потребують вироблення ефективної податкової політики та податкової стратегії та тактики.

У науковому просторі, проведено велику кількість наукових досліджень з приводу ефективного управління податковими ризиками, механізмів їх виявлення та нівелювання.

Проте, незважаючи на великий внесок наукової спільноти щодо дослідження цієї проблеми, залишається велика кількість питань, які потребують додаткового аналізу та дослідження. Зокрема в царині теоретичного обґрунтування та практичного дослідження сутності «податкових ризиків» та методів управління ними.

В процесі господарської діяльності та реалізації податкової політики державою суб'єкти натикаються на різного роду внутрішні та зовнішні загрози та підпадають під дію певних ризиків, які впливають на стабільність їх функціонування, не дають змоги досягти поставлених завдань та визначених цілей.

Водночас, для забезпечення економічної стійкості, захист від впливу негативних чинників як зовнішнього так і внутрішнього походження, кожен суб'єкт господарювання, як і держава зокрема, повинні сформувати свою систему економічної безпеки, неостаннє місце в якій займає податкова політика. А основним об'єктом у цих процесах є саме «ризик».

Водночас, через багатоаспектність, відсутністю достатньої уваги цьому поняттю в економічній літературі та нормативних документах, досі не вдалося виробити єдине бачення щодо трактування поняття «ризик». Також проблема єдино правильного визначення такої категорії пов'язане із обмеженістю застосування такого явища у реальній економіці та під час управління підприємством.

Зокрема у навчальному посібнику за редакцією Л.І. Донець зустрічаємо наступне трактування поняття ризик – «це дуже складне явище, невід'ємний атрибут ринкової економіки, який необхідно враховувати у будь-якій сфері діяльності» [1, с. 102].

В той час, як у дисертаційній роботі Канюка В.М. зустрічаємо наступне [8]: автор зазначає, що «етимологічні дослідження терміну «ризик» у різних галузях науки (зокрема в праві та психології) свідчать, що здебільшого під ним розуміють невизначеність, небезпеку, можливість настання шкідливих подій (наслідків)» [8]. Також автор говорить про те, що схоже розуміння поняття може поширюватися і на трактування «податкового ризику»;

Також автор притримується думки про те, що «під економічним ризиком на мікрорівні варто розуміти не лише ймовірність настання ситуації (події), яка у майбутньому призведе до настання несприятливих наслідків (матеріальних і фінансових втрат (збитків), а й як можливість отримати позитивний результат, зокрема прибутку, економії фінансових ресурсів та зниження витрат [8]».

Схожими є трактування «ризик» у праці І. Балабанова, який зазначає, що «з економічної точки зору ризик є можливістю здійснення події, яка може спричинити три основних економічних результати: негативний (збиток), нульовий (відсутність передбачуваного прибутку) або позитивний (прибуток)» [9].

Отже, ризик – це не завжди негативне явище. Ми погоджуємося з тим, що в результаті настання того чи іншого ризику, у суб'єкта господарювання можливе настання позитивного результату. У випадку коли суб'єкт ризикує, тобто іде на певний ризик, він може бути у виграшному становищі, чого б не відбулося у разі несприйняття ризику, його відкидання.

Також доцільно зазначити, що окрім матеріальних негативних наслідків, ризики можуть також спричинити настання інших факторів, які потрібно віднести до «правових», «соціальних», «психологічних» та ін. Зокрема така позиція зафіксована у праці Л. Гончаренко [10]. Який якраз і розділяє ризики на такі категорії.

З огляду на що, безпосередньо «податковий ризик» доцільно розглядати з позиції трійстого підходу – «економічного», «правового», «соціально-етичного».

Також окрім фінансової природи, податкові ризикам притаманна ще й соціально-економічна. Наприклад, Д. Щекін стверджує, що «...податковий ризик не можна відносити до групи фінансових ризиків, бо він не впливає з природи фінансових операцій, а зумовлений діями платника податків або органів держави стосовно платника податків [11, с. 8]».

Але все ж, ми дотримуємося думки про те, що податковий ризик, все ж є більшою мірою категорією фінансовою, адже в процесі настання чи ненастання певної події, це впливає більшою мірою саме на фінансові показники держави і суб'єкта господарювання зокрема. Зокрема кожен із суб'єктів, в процесі управління ризиками, може отримати як прибуток так і зазнати збитку.

Також доцільно зазначити що ризик завжди пов'язаний із невизначеністю, та виникає в умовах певних конфліктів, непередбачених ситуацій між суб'єктами, по відношенню до яких виникають податкові ризики. Наприклад держава, як суб'єкт, завжди буде прагнути отримати як змога більше податкових платежів. Тому ризики для держави будуть іншими ніж у суб'єкта господарювання, основною метою і ціллю якого є те, щоби сплатити менше податків і збільшити свій власний підприємницький прибуток.

Такі розбіжності призводять до різного трактування податкових ризиків. Одні це роблять виключно з позиції держави, інші – суб'єкта господарювання. Що часто породжує певні неузгодженості.

Проте є і такі трактування поняття «податковий ризик», які поєднують і відштовхуються від інтересів та особливостей діаметральних суб'єктів – держави і бізнесу. Наприклад, досить влучно податкові ризики характеризують В. Вітлінський і О. Редич, які зазначають наступне: «Податковий ризик — це економічна категорія, що відображає особливості сприйняття суб'єктами економічних відносин об'єктивно існуючих невизначеності, конфліктності та загроз, притаманних процесам оподаткування і адміністрування податків, що призводять до невикористаних можливостей, і фінансових збитків як для держави, так і для платника податків» [12, с. 31].

На наш погляд, це одне із найбільш повних визначень «податкового ризику», яке включає в себе і стосується як держави так і суб'єкта господарювання, а також у ньому зазначається що природа такого ризику полягає у невизначеності та конфліктності. Також ризик виникає у результаті своєрідних та специфічних загроз, пов'язаних з оподаткуванням. Але у нас є певні зауваження до такого визначення, адже у ньому прослідковується лише негативний підтекст ризику, хоча, як вже зазначалося вище, податкові ризики можуть призводити і до позитивних результатів. А також у такому визначенні зазначається більшою мірою лише фінансовий підтекст, проте соціально-економічний тут упущений.

Тому, для ще більш якісного трактування цієї категорії нами вибрано визначення, яке наводиться О. Десятнюк, яка під ризиками в оподаткуванні розуміє «можливість виникнення негативних для податкової сфери економічних і соціальних наслідків через неефективність її побудови та функціонування, тактики й стратегії податкової діяльності чи впливу зовнішніх факторів [13, с. 110]».

Також доцільно зазначити, що незважаючи на велику кількість наукових досліджень проблеми податкових ризиків, намагання авторів навести власне бачення їх сутності, у нормативних документах, визначення «податковий ризик» зустрічається доволі рідко і не в основних, а додаткових нормативних документах. Таке ігнорування поняттям, дає підстави стверджувати, що у держави немає чіткої стратегії і тактики в сфері управління податковими ризиками, а моніторинг таких ризиків не є пріоритетним її завданням.

Зокрема у законодавстві наводяться такі визначення податкового ризику, або наближених до цієї дефініції понять [14; 15; 16].

У Податковому кодексі України наведено визначення ризику. Зокрема в пп. 14.1.221 ст. 14 зазначено: «під ризиком розуміють імовірність недекларування (неповного декларування) платником податків податкових

зобов'язань, невиконання платником податків іншого законодавства, контроль за яким покладено на контролюючі органи [14]».

Таке визначення, на наш погляд, не може бути кваліфіковане як визначення саме податкового ризику, адже воно містить лише окремі елементи пов'язані із величезним процесом оподаткування, тут не вказані чинники пов'язані із зміною податкового законодавства, здійсненням підприємницької діяльності, зовнішніх та внутрішніх чинників. А лише стосується ризику декларування чи недекларування, сплати чи несплати податкового законодавства. Що не дає підстав говорити про якісне трактування визначення саме у Податковому Кодексі України.

Інше визначення зустрічаємо у підзаконних актах, зокрема у «Методичних рекомендації щодо порядку розподілу платників податків по категоріях уваги, затверджені наказом ДПА України № 373 від 30.06.2006 р., п. 2.1», де зазначено, що «Податковий ризик — імовірність порушення податкового законодавства суб'єктами господарювання, унаслідок чого можливі втрати бюджету [16]».

Таке визначення також є доволі однобоким і полягає в тому, що трактує податковий ризик виключно з позиції порушення податкового законодавства. Таке трактування можна розглядати виключно як ризик для фіскальних органів, які не будуть здатні забезпечити достатній обсяг доходів бюджету. Що не відображає повну сутність ризиків, і далеко не може бути прирівняний до тих визначень, які наводяться науковцями.

В той час як у «Методичних рекомендаціях з організації проведення перевірок підприємств, що входять до складу фінансово-промислових груп, інших об'єднань і великих платників податків, затверджені наказом ДПА України № 432 від 16.07.2007 р., розділ «Визначення термінів» зазначено, що «Податковий ризик — можливість втрати бюджетних надходжень унаслідок достовірного чи встановленого порушення податкового та валютного законодавства [15]».

Таке трактування є дещо ширшим, але все ж воно стосується виключно можливих втрат держави від порушення податкового законодавства. І є надто скупим, щоби дати повне уявлення про сутність податкових ризиків.

Отже наведені у підзаконних актах визначення «податковий ризик» подано лише з позиції фіскальних завдань і трактує це поняття, як лише ризик втрати надходжень від податкових платежів.

Зазначимо, що на відміну від нормативних документів, трактування податкового ризику у науковій літературі подається від цілком абстрактного (спрощеного) до глибоко обґрунтованого (складного).

Наприклад Н. Боднарчук і З. Карпасова під податковими ризиками розуміють «небезпеку для суб'єкта податкових правовідносин понести фінансові й інші втрати, пов'язані з процесом оподаткування, унаслідок негативних відхилень для згаданого суб'єкта від передбачуваних ним, заснованих на чинних нормах права, станах майбутнього, з розрахунку яких він приймає рішення в сьогодні [17, с. 41]».

Отже аналізуючи таке трактування поняття, спостерігаємо, що автори підходять до його розуміння з позиції прогнозування можливих процесів, а ризики розуміють як відхилення від прогнозних показників, що є логічним і виправданим.

Досить цікавим є підхід до трактування податкового ризику наведено у працях Н. Пономарьова і К. Голубцова. Ці вчені стверджують, що податковий ризик є одним із видів політичних ризиків, а причиною появи таких ризиків є зміни в податковому законодавстві [129, с. 34].

Зокрема, вони відштовхуються від того, що податки це політичний інструмент, який запроваджується в результаті досягнення політичного консенсусу, тому і податкові ризики є елементом політичних взаємовідносин.

В той час як Ю. Іванов зазначає, що «формуючи податкову політику та добираючи відповідні механізми, потрібно враховувати обмеження економічного, політичного, інформаційного й інституціонального характеру [19, с. 39–52]».

Зокрема у даному трактуванні, можемо побачити, що науковці говорять про те, що для побудови ефективної податкової політики потрібно враховувати ризики різного характеру і зокрема зовнішні та внутрішні, а також ті, що пов'язані із політичними трансформаціями.

Тому, вбачаємо за доцільне розділити податкові ризики за наступними групами:

1) зовнішні (екзогенні) — «це об'єктивно наявні фактори, що не залежать від податкової діяльності власне підприємницької структури, а пов'язані з функціонуванням системи оподаткування загалом і державною податковою політикою щодо платників податків як учасників податкових правовідносин зокрема»;

2) внутрішні (ендогенні) — «чинники, які безпосередньо залежать від діяльності суб'єкта підприємництва, пов'язаної з виконанням своїх податкових зобов'язань та їхньою оптимізацією» [8].

Ще однією класифікацією ризиків є класифікація запропонована А. Ломейко, яка розділила ризики відповідно до специфіки діяльності підприємства [20]:

- «ризики зміни податкового законодавства та посилення податкового навантаження через скасування пільг, збільшення ставок податків або введення нових податків і зборів»;
- «ризики неефективної організації бухгалтерського та податкового обліку на підприємстві»;
- «ризики посилення податкового контролю у вигляді частих виїзних і камеральних перевірок податкових органів, виявлення податкових недоїмок, виставлення штрафів і пені»;
- «ризики податкового планування, пов'язані з його реалізацією на підприємстві з метою скорочення податкових платежів»;
- «репутаційні ризики, пов'язані з набуттям статусу несумлінного платника податків унаслідок невиконання податкових зобов'язань, виражені у вигляді втрати потенційних та наявних клієнтів, які відмовляються від співпраці з фірмами, що мають проблеми у відносинах з державними контролюючими

органами;

- «ризики кримінального переслідування за навмисне ухилення від сплати податків у значних розмірах у вигляді позбавлення волі посадових осіб платника податків, накладення на них штрафів і позбавлення цих осіб права здійснювати певну діяльність» [101, с. 23–24].

Отже, проаналізувавши сутнісне походження поняття податковий ризик, а також його особливості, доходимо до висновку, що ризик це завжди певне відхилення від загальноприйнятих ознак. Також такі ризики в основному пов'язані із недонадходженням податків до бюджету, недонарахуванням податкового зобов'язанням, втратою прибутку підприємством і нарахуванням штрафних санкцій за порушення податкового законодавств. Також варто зазначити те, що ризик не завжди пов'язаний із негативними наслідками, адже ризикуючи і піддаючись на ризик, у майбутньому можна отримати позитивний, кращий від базового результат.

Також ризики класифікують на зовнішні та внутрішні, ті які виникають під впливом політичних, соціальних, економічних і фінансових чинників.

1.2. Теоретичні аспекти управління податковими ризиками

Проаналізувавши сутнісні характеристики поняття «податковий ризик», нами було з'ясовано, що це категорія, яка пов'язана з відхиленням від намічених планів. В результаті настання податкового ризику суб'єкт господарювання може недоотримати очікуваний прибуток, а держава – податки в повному, запланованому обсязі. Але існує і зворотна сторона, згідно до якої приймаючи ризик, держава і суб'єкт господарювання можуть отримати додатковий фінансовий результат чи інші переваги.

Тому податковий ризик потрібно сприймати як майбутнє настання позитивних та негативних явищ.

Але, виявлення, оцінка та сприйняття чи несприйняття ризику можна розглядати, як процес управління ним.

Розглянувши сутність податкового ризику, приходимо до висновку, що окрім виявлення ситуації за якого проявляється ризик, потрібно навчитися приймати правильне рішення для нівелювання можливого настання ризику, тобто навчитися керувати ним.

Варто зазначити і те, що процес управління податковим ризиком напряму пов'язаний із системним підходом, який в основному орієнтований не лише на організацію, а й на середовище в якому він перебуває.

Тому, основою в управлінні податковим ризиком є «система». В науковій літературі зустрічаємо наступне визначення поняття система, під якою розуміють «складний механізм, для якого характерні причинно-наслідкові взаємодії» [36]. В той час як у зарубіжних працях під управлінням податковими ризиками розуміють «дії, здатні забезпечувати стабільність відповідної діяльності шляхом включення можливих втратних випадків до процесу керування [5, с. 646–647]». З огляду на це, система управління податковими ризиками це сукупність певних пов'язаних і залежних елементів, до яких відносять:

- «сутність ризику та джерела його виникнення»;
- «аналіз, оцінка й опис ризику (характеристика ризику)»;
- «сукупність методів, прийомів і заходів, які дозволяють прогнозувати надходження податкових платежів і вжити заходів із мінімізації порушень у цій сфері»;
- «методи мінімізації ризику»;
- «моніторинг заходів запобігання й протидії ризикам» [38].

В той час, як об'єктом управління податковими ризиками варто розглядати цінності соціального характеру, які призводять до настання певних процесів в оподаткування, які призводять до зменшення надходжень податків та податкових платежів до бюджетів.

В той час як суб'єктами системи управління податковими ризиками є працівники органів державної податкової служби, суб'єкти господарювання, громадяни-платники податків, які здатні за певних умов впливати на ризики, зменшувати негативні наслідки від його настання.

Отже, процес управління податковими ризиками повинен базуватися в першу чергу на взаємодії платників податків та Державних фіскальних органів. Саме в процесі такої взаємодії повинні виробитися такі зв'язки, які будуть здатні забезпечити не виникнення податкових ризиків, зменшення не сплати податків, зниження рівня ухилення від оподаткування, порушення податкового законодавства.

Для побудови ефективної та платнико орієнтованої державної служби в сфері справляння податків було обрано досвід Нідерландів, де Податкова та митна адміністрації є надійним партнером для платників податків. Така клієнто орієнтованість підтверджується високим рівнем добровільної плати податків, в цій країні він становить – 97%. Зокрема, основним принципом діяльності «Податкової служби Нідерландів» є:

- «орієнтування платників на добровільну сплату податків», тоді як основним напрямком діяльності є
- законодавча політика щодо виявлення та управління ризиками [34].

Тобто моральні принципи є основним джерелом настання і породження податкових ризиків, а вже за моральними виникають економічні та соціальні ознаки.

Також, податкові ризики доцільно характеризувати за наступними ознаками [34]:

- «об'єкт»,
- «джерела виникнення»,
- «сукупність досліджуваних інструментів»,
- «комплексність дослідження»,
- «фінансові наслідки»,
- «характер прояву в часі»,
- «можливість передбачення».

В той час, як за суб'єктністю, тобто податкові ризики виникають у результаті діяльності контролюючих органів та суб'єктів господарювання – фізичних та юридичних осіб.

1) кількісні:

- «допустимий ризик»,
- «критичний ризик»;
- «катастрофічний ризик»;

2) якісні:

- «за впливом наслідків ризиків»;
- «виправдані»;
- «невиправдані».

3) за часом виникнення:

- «перспективні»;
- «поточні»;
- «оперативні».

4) за функціональними ознаками:

- «загальносуспільні»;
- «податкові».

Проте, якщо проаналізувати усі наявні наукові дослідження в сфері податкової ризикології, то варто зазначити, що методологічні аспекти управління податковими ризиками у науковій літературі досліджені недостатньо ґрунтовно. Зокрема першою і найбільш вдалою спробою сформувавши методологічний апарат моніторингу податкових ризиків та управління ними була зроблена О. Десятнюк, яка першою запропонувала класифікацію причин виникнення податкових ризиків. До таких причин віднесено:

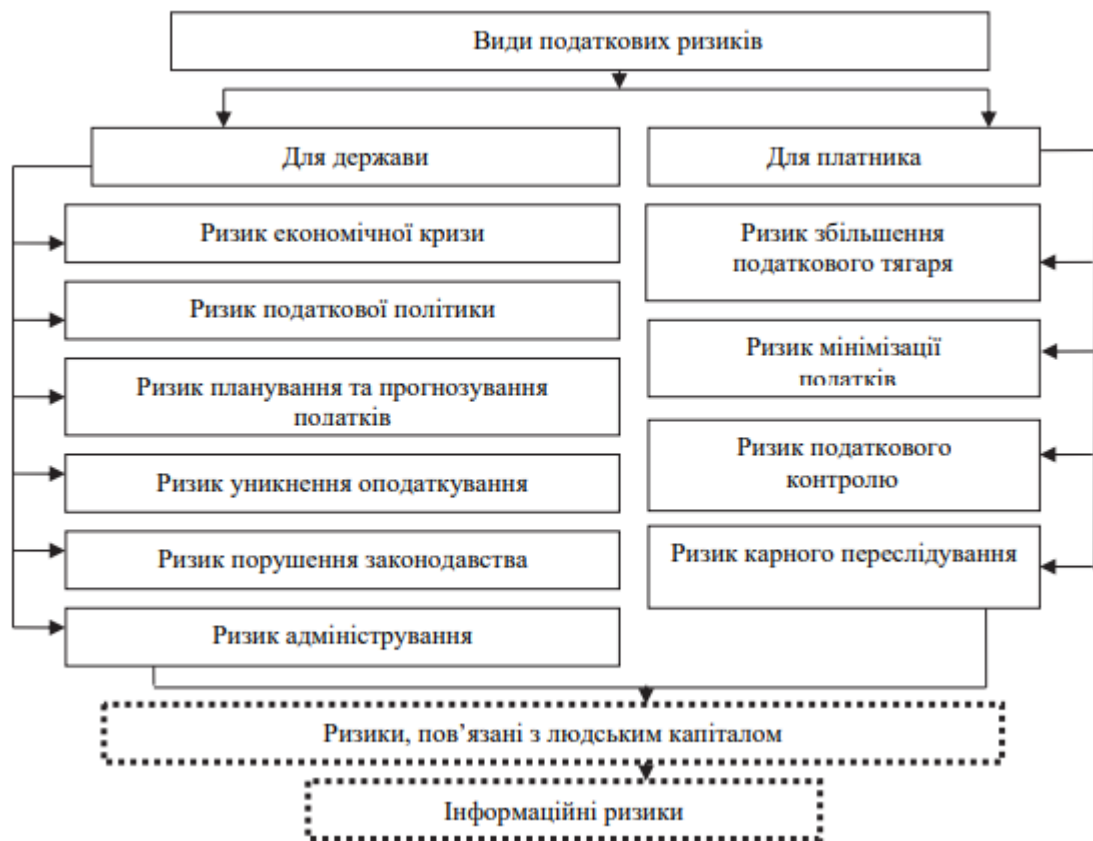
- «недоліки соціально-економічного характеру»;
- «недоліки організаційно-правового характеру»;
- «недоліки нормативно-правового характеру» [42, с. 40].

Отже у наукових результатах науковиці зустрічаємо, що серед основних причин виникнення податкових ризиків є соціально-економічні, до яких варто віднести низький рівень життя країни, незадовільні темпи розвитку економіки, нестабільна нормативна база, відсутність єдиної стратегії соціально-економічного розвитку. Також до таких причин віднесено організаційно-правові чинники, сюди можна віднести недостатньо розвинута судова гілка влади, недовіра до державних інституцій, часта зміна організаційно-правової форми

державних фіскальних органів, переписування повноважень і обов'язків, часта зміна податкового законодавства. Серед цієї класифікації також виділені нормативно-правові причини, які також полягають в частій зміні нормативного середовища, або ж у нестабільності нормативної бази.

В той час, якщо спроби О. Десятнюк були першими, то наступні розробки були вже більш ґрунтовними, і стосуються більш детальному аналізу проблеми податкової ризикології. Наприклад вчені В. Вітлінський і О. Тимченко [46, с. 133–136]. А пізніше Н. Євтушенко, яка розробила класифікаційну матрицю джерел походження податкових ризиків [47] (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Класифікація податкових ризиків.

Така класифікація досить ґрунтовно характеризує податкові ризики. До наявних класифікацій ризиків, вченою додано ризики пов'язані із людським капіталом і інформаційні ризики. Саме останні стають найбільш актуальними в епоху інформаційної революції.

Зокрема досить часто працівники податкових органів стикаються з проблемою [47]:

«недостатністю інформації»,

«появою нових напрямків розвитку інформаційних і технологічних структур»,

«обмеженістю доступу до статистичних і нормативних даних» .

З огляду на вище наведене доходимо до висновку, що система управління податковими ризиками повинна містити заходи пов'язані із забезпечення контролю за діяльністю суб'єктів господарювання у фінансово-господарській діяльності (здійснення перевірок), моніторинг сплати податків, виявлення порушень податкового законодавства і, найголовніше, недопущення повторення застосування схем з ухилення від оподаткування.

Ще одним елементом в системі управління податковими ризиками є взаємодія контролюючих органів з іншими контролюючими органами та між підрозділами фіскальних органів, щодо попередження, виявлення і недопущення настання ризику, який може призвести до недонадходження податків до бюджету.

Для не уможливлення повторення застосування схем ухилення від сплати податків, у ДПС України створена єдина база даних податкових ризиків, де зібрані усі можливі схеми щодо заниження податкових зобов'язань.

Також варто зазначити, що така база постійно доповнюється, разом із виникненням нових податків, механізмів їх справляння, а також розвитком нових видів господарської діяльності.

Попри вище наведені критерії і ведення відповідної бази, органами Державної податкової служби було розроблено механізм поділу платників за рівнем ризиковості. Для цього, всі платники поділяються на три групи: низькоризикові (зелена група), середнім ступенем ризику (жовта група), та високоризикові (червона група). Для віднесення платників податків до того чи іншої групи розроблені певні критерії, які базуються на аналізі діяльності підприємств.

Наприклад, один із способів такого аналізу є «автоматизована перевірка й аналіз податкової звітності платників податків [49]». Такий підхід дозволяє використати стратегію, пов'язану із організацією контрольної та перевіркової роботи. А формування неупереджених відносин між контролюючим органом і

платниками податків, основою за яких податкова служба буде партнером для бізнесу – це основне завдання, яке ставить перед собою контролюючий орган під час управління податковими ризиками [48, с.11–12].

Отже, «податковий ризик», як і в принципі інші ризики в економічній чи фінансовій сфері пов'язаний із можливістю оцінити вартісне значення отримане чи навпаки не отримане в результаті настання певних подій (ризиків). А для ефективної роботи з такими ризиками повинна бути створена система управління ризиками, яка передбачає процес виявлення податкового ризику, оцінка його небезпеки, пізніше повинні бути оцінені засоби якими такий ризик буде унеможливлений, а також потрібно визначити втрати чи позитивні фінансові результати в результаті настання такого ризику. Також нами було встановлено, система управління податковими ризиками – «це узагальнення результатів контролю та систематизація недоліків і порушень нормативно-правових актів суб'єктами підприємництва у процесі господарської діяльності, схем ухилень від оподаткування, а також загальних ознак, що можуть вказувати на наявність вищенаведених порушень [47]». Якщо для виявлення та моніторингу податкових ризиків використовувати ефективно-налагоджену систему управління податкових ризиків, то державі вдасться забезпечити якісний процес податкових надходжень.

В той час як для усунення джерела податкового ризику, вітчизняна податкова система потребує:

- «реформування податкової системи відповідно до обраних теоретичних засад її побудови»;
- «належного виконання принципів, що регулюють відносини у сфері оподаткування»;
- «підтримання фіскальної спрямованості податкової системи на сталі економічне зростання»;
- «удосконалення організації операційної діяльності податкових департаментів, внутрішнього контролю та процесу збору даних»;
- «перехід від каральної до стимулювальної функції у сфері оподаткування». Саме забезпечення відповідних змін забезпечать Україні

ефективний розвиток фіскальної сфери, сприятимуть зниженню рівня ухилення від сплати податків і сприятимуть покращенню податкового клімату в країні.

Системний підхід при управлінні податкових ризиків дасть змогу передбачити виникнення негативних наслідків, дозволить підвищити якість процесу моніторингу податкових ризиків і забезпечить можливість керувати такими ризиками. Водночас із забезпеченням позитивних тенденцій у сфері управління податкових ризиків дозволить знизити рівень податкових правопорушень, водночас це призведе до зростання податкових надходжень до бюджетів країни. Такі реформи і налагодження ефективної системи управління податковими ризиками сприятиме економічному розвитку і зростанню добробуту громадян, через призму перерозподілу податкових платежів у видатки.

Висновки до першого розділу

Аналіз походження поняття податковий ризик, а також його основних характеристик, дав змогу прийти до висновку, що ризик - це завжди певне відхилення від загальноприйнятих ознак. Податкові ризики в основному пов'язані із недонадходженням податків до бюджету, не донарахуванням податкових зобов'язань, зниження рівня прибутку і нарахування штрафних санкцій. У ході дослідження було також з'ясовано, що ризик не завжди пов'язаний із втратами переваг, а також можуть призвести до отримання позитивного результату у вигляді додаткових благ.

Також у роботі були розглянуті класифікаційні ознаки ринку: зовнішні та внутрішні, ті що виникають під впливом політичних, соціальних, економічних і фінансових чинників.

Також обґрунтовано, що системний підхід щодо управління податкових ризиків дозволить передбачити виникнення негативних наслідків, дозволить підвищити якість процесу моніторингу податкових ризиків і забезпечить можливість керувати такими ризиками. Водночас із забезпеченням позитивних тенденцій у сфері управління податкових ризиків дозволить знизити рівень

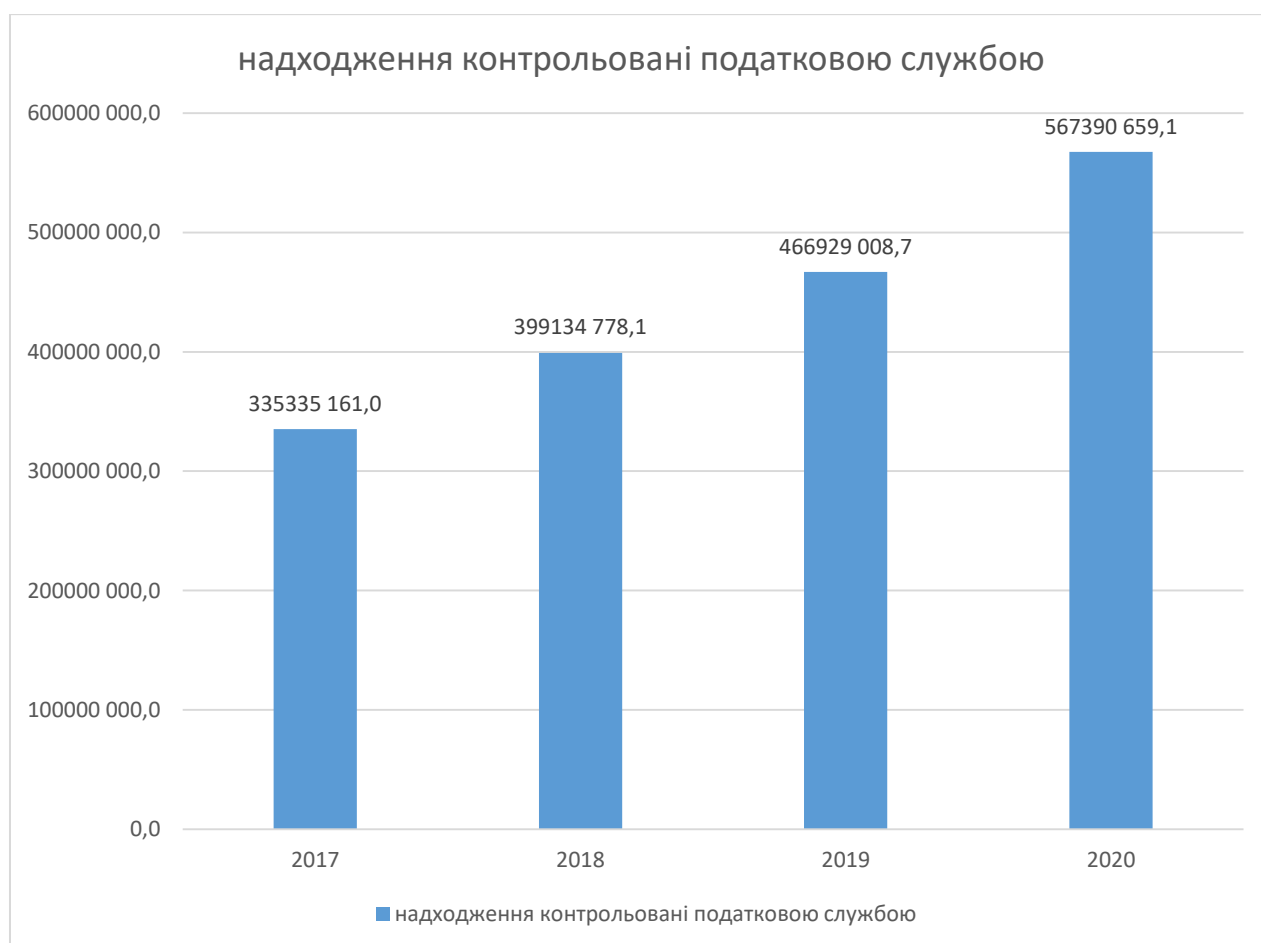
податкових правопорушень, водночас це призведе до зростання податкових надходжень до бюджетів країни. Такі реформи і налагодження ефективної системи управління податковими ризиками сприятиме економічному розвитку і зростанню добробуту громадян, через призму перерозподілу податкових платежів у видатки.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЮЧОЇ ПРАКТИКИ УПРАВЛІННЯ ПОДАТКОВИМИ РИЗИКАМИ В УКРАЇНІ

2.1. Діяльність контролюючих органів щодо забезпечення надходжень податків та податкових платежів до бюджету

Для розуміння і для глибокого аналізу проблематики управління податковими ризиками, вбачаємо за доцільне дослідити основні результати Державної податкової служби України, щодо виконання покладених на них завдань. Для цього проаналізуємо динаміку мобілізованих органом сум податкових платежів, у розрізі років, а також платежів.

Такий аналіз дасть змогу оцінити ефективність такої роботи. Отже, якщо ми проаналізуємо податкові надходження в розрізі років та тих які акумулюються органами податкової та митної служби то результати будуть наступними (рис. 2.1) [71].

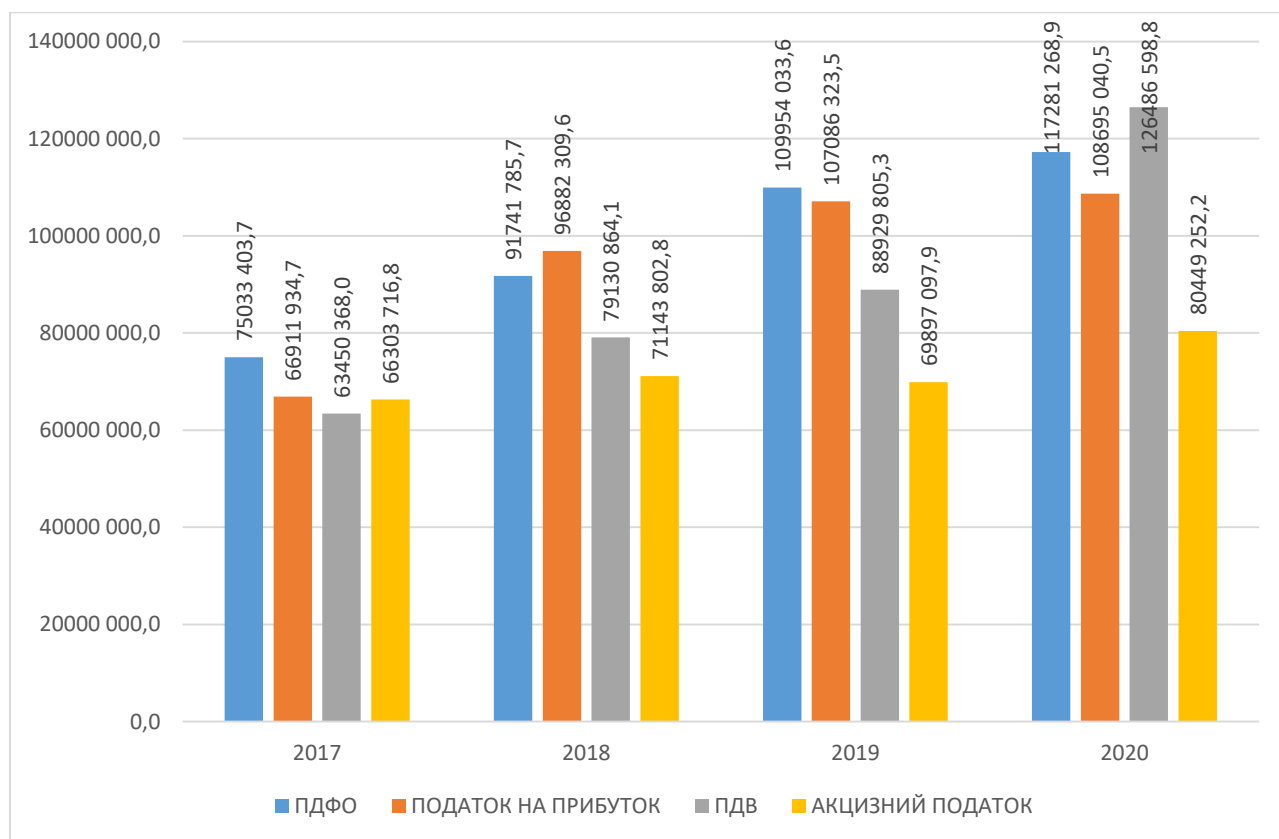

Рис. 2.1. Динаміка податкових надходжень до державного бюджету у 2017-2020 роках (тис. грн).

Якщо проаналізувати динаміку надходжень податкових платежів до Державного бюджету, то можемо констатувати, що їх розмір кожного року зростає і якщо у 2017 році надходження становили 335 млрд грн, то вже у 2020 році вони зросли до 567 млрд грн. Показник 20 року є більшим майже на 70% у порівнянні з 2017 роком.

Тобто ми можемо говорити, що податкові органи ефективно виконують свою роботу і незважаючи на загальносвітову кризу, пов'язану із пандемією коронавірусу, примножили надходження у 2020 році. Що у порівнянні з 2019 роком збільшило надходження більше ніж на 100 млрд грн.

Наступним етапом наших досліджень буде аналіз динаміки надходжень податків за окремими податковими платежами (рис. 2.2) [71].

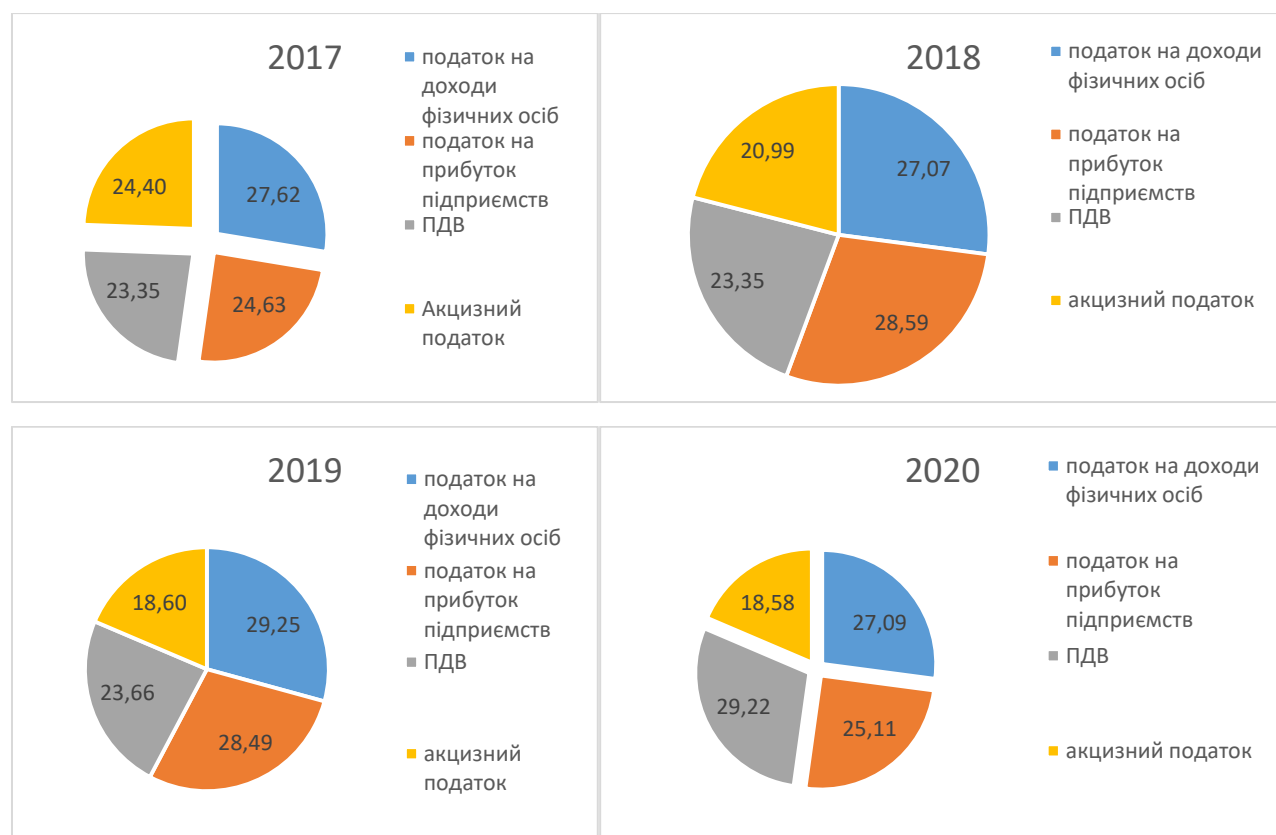
Рис. 2.2. Динаміка податкових надходжень до Державного бюджету в розрізі платежів у 2017-2020 рр. (тис. грн)

Якщо ми проаналізуємо надходження до державного бюджету України в розрізі окремих платежів, то можна відмітити, що якщо сукупно, то податкові надходження з року в рік зростали, в той час як за окремими платежами динаміка є досить строкатою. Зокрема, що стосується ПДВ, то у 2017 році частка цього

податку була меншою ніж скажімо такі надходження по Акцизному податку, податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток підприємств. Проте вже у 2018 році частка ПДВ була більшою ніж з Акцизного податку, а у 2020 розмір ПДВ був найбільший серед всіх надходжень за аналізованими платежами. Також варто зазначити, що обсяги податкових надходжень з АП фактично є статичними, а у 2019 році вони були меншими ніж у 2018 році. В той час як надходження по ПДФО кожного року стабільно зростали. А у 2020 році спостерігалось зниження податку на прибуток підприємств на фоні значного зростання ПДВ. Така ситуація свідчить про системну кризу, яка породила ситуацію за якої рівень прибутковості підприємств знизився, а споживання навпаки зросло. А це є свідченням зниження рівня добробуту громадян.

Такі тенденції свідчать про певні ризики, які пов'язані з нестабільною економічною ситуацією.

Якщо проаналізувати відсоткову структуру податкових платежів у 2020 році, то частка податків була наступною (Рис. 2.3) [71].

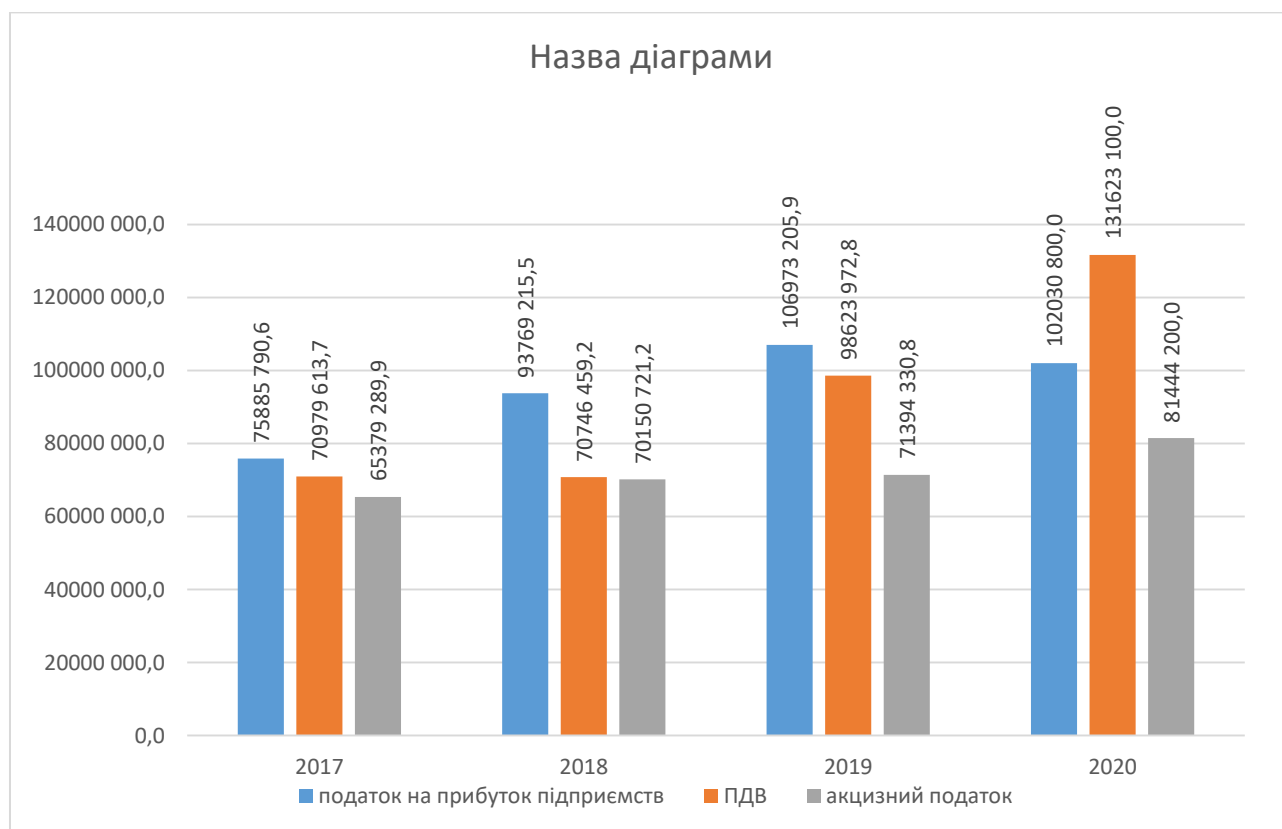
Рис. 2.3. Частка податків у загальній структурі надходжень до державного бюджету у 2017-2020 роках (%)

Отже, якщо розглянути частки податків за роками, то бачимо що за основними бюджетоутворюючими податками частки у 2017 році відрізнялися не надто сильно, були фактично однорідними і коливалися в межах у межах 23,35 - 27,62 %, найменшу частку займав податок на додану вартість – 23,35%, а найбільшу ПДФО 27,62 %. Але в той самий час, частки змінювалися, і вже у 2020 році вони не були такими однорідними. Наприклад частка податку на прибуток підприємств знизилася до 18,58 %, а ПДВ зросла до аж 29,22%. Що свідчить про структурні дисбаланси в податкових надходженнях, і підтверджує нашу тезу про значні економічні проблеми України.

Також для об'єктивності дослідження доцільно проаналізувати нараховані суми податкових платежів і порівняти їх з фактичними надходженнями.

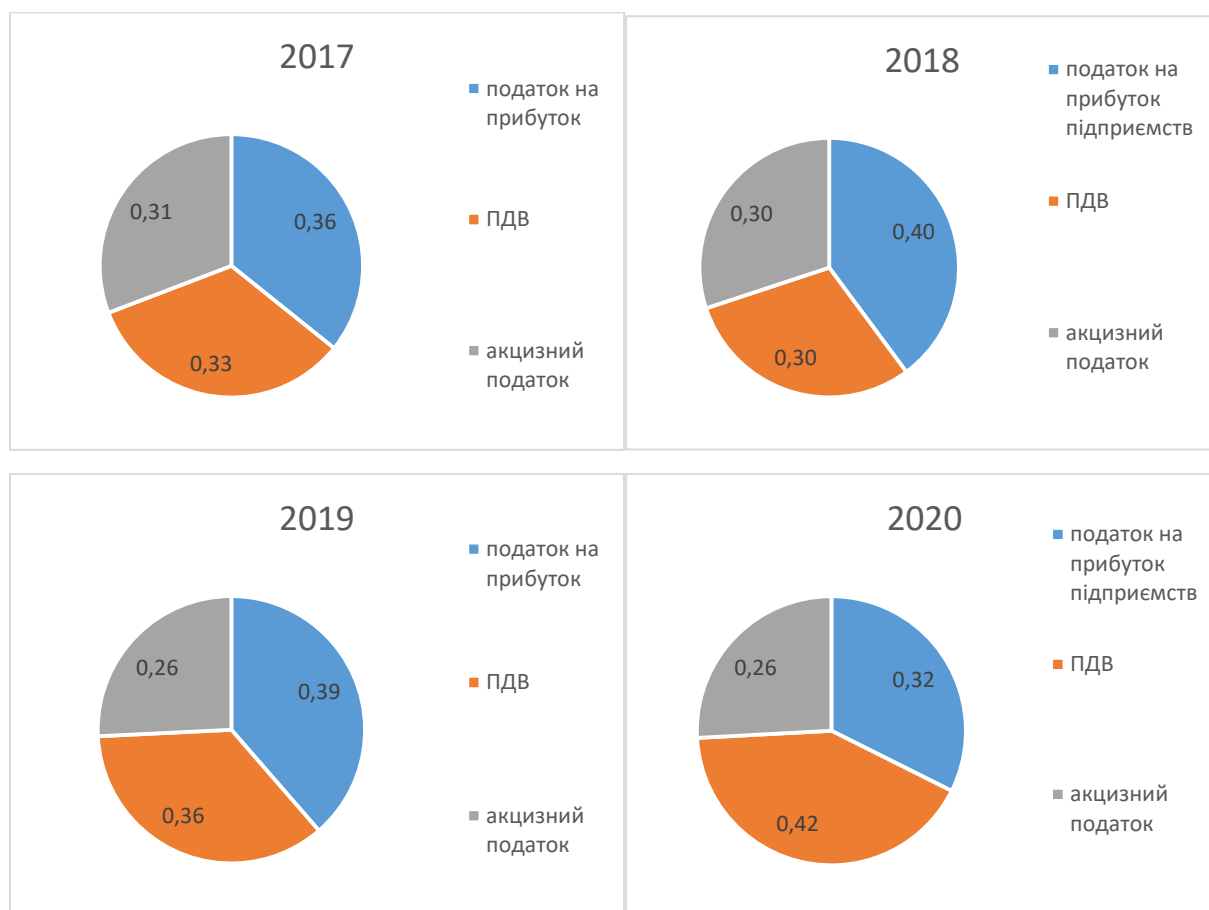
Такий аналіз дасть змогу оцінити ризики недонадходження планових показників податкових надходжень (рис. 2.4) [72]

2.4. Динаміка нарахованих сум податкових платежів у 2017-2020 році (тис. грн).

Як можемо бачити, суми нарахованих платежів дещо відрізняються від фактично сплачених. Зокрема за кількістю нарахованих платежів у 2017 році Акцизний податок був нижче за показником ніж сума нарахованого ПДВ, проте фактично сплачені суми по Акцизному податку були вищими. У 2020 році найбільше нараховано сум з податку на прибуток підприємств, і суми ПДВ та Акцизного податку фактично були однаковими. А вже у 2020 році, суми нарахованого ПДВ займали найбільшу частку серед всіх аналізованих нами податків.

Якщо розглянути частки таких платежів у загальній структурі нарахованих і аналізованих нами платежів, то будемо мати наступну ситуацію (рис. 2.5):

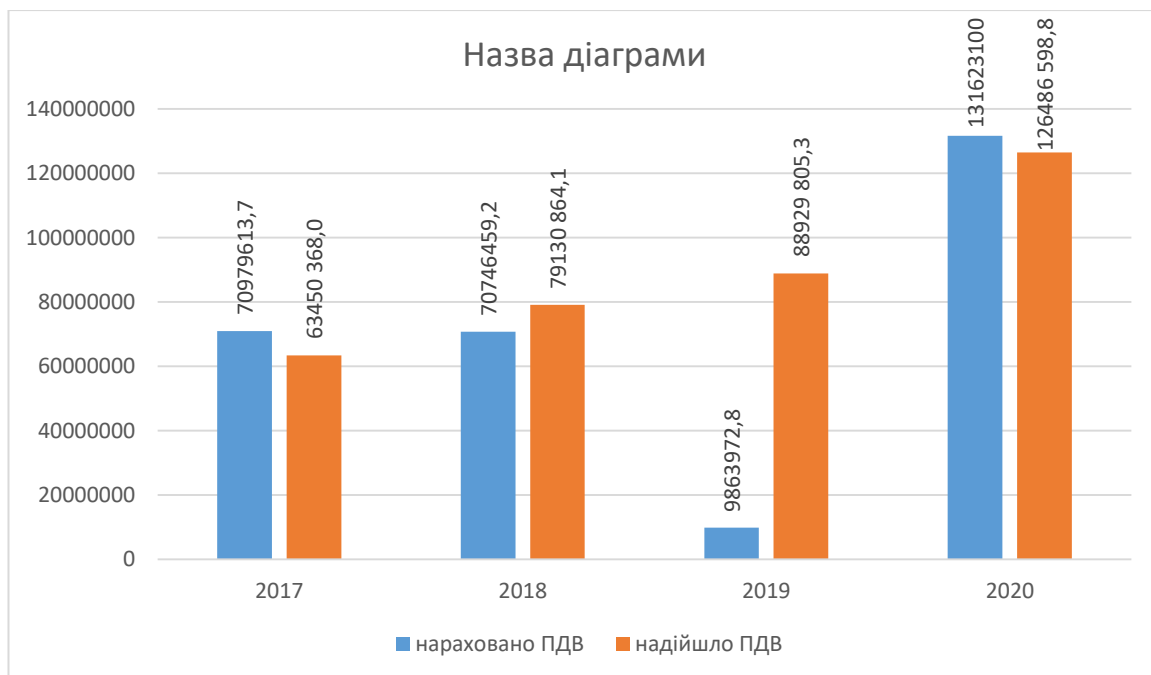

Рис. 2.5. Частка нарахованих податкових платежів у % (2017-2020 рр).

Зокрема, можемо констатувати, що частка нарахованих податкових платежів протягом років була однорідною, але у 2020 році частка можемо бачити, що нараховано до державного бюджету було саме за ПДВ. Якщо у 2017 році частка ПДВ становила 33% проти 36% податку на прибуток підприємств, то

вже у 2020 році частка ПДВ становила 42% проти 32% податку на прибуток підприємств. Такі тенденції свідчать про економічну кризу і про значне скорочення прибутковості підприємств. А це в свою чергу породжує ризик недонадходження податків до бюджету.

Тепер доцільно порівняти суми нарахованих і фактично сплачених податкових платежів (рис. 2.6; 2.7; 2.8) [71; 72].

Рис. 2.6. Порівняння нарахованих і сплачених сум ПДВ до державного бюджету у 2017-2020 рр. (тис. грн)

Отже, якщо ми проаналізуємо нараховані та фактичні суми податку на додану вартість у 2017-2020 роках, то можемо констатувати, що фактичні суми надходжень були завжди меншими ніж нараховані. Окрім 2018 року, коли надходження по ПДВ було перевиконано. Але окрім цього року у всіх решту роки, можемо констатувати, що план виконано не було. Що створило умови для виникнення ризику зростання податкового боргу з цього податку. А у процесі управління податковими ризиками виникає необхідність виявлення причин таких недоплат.

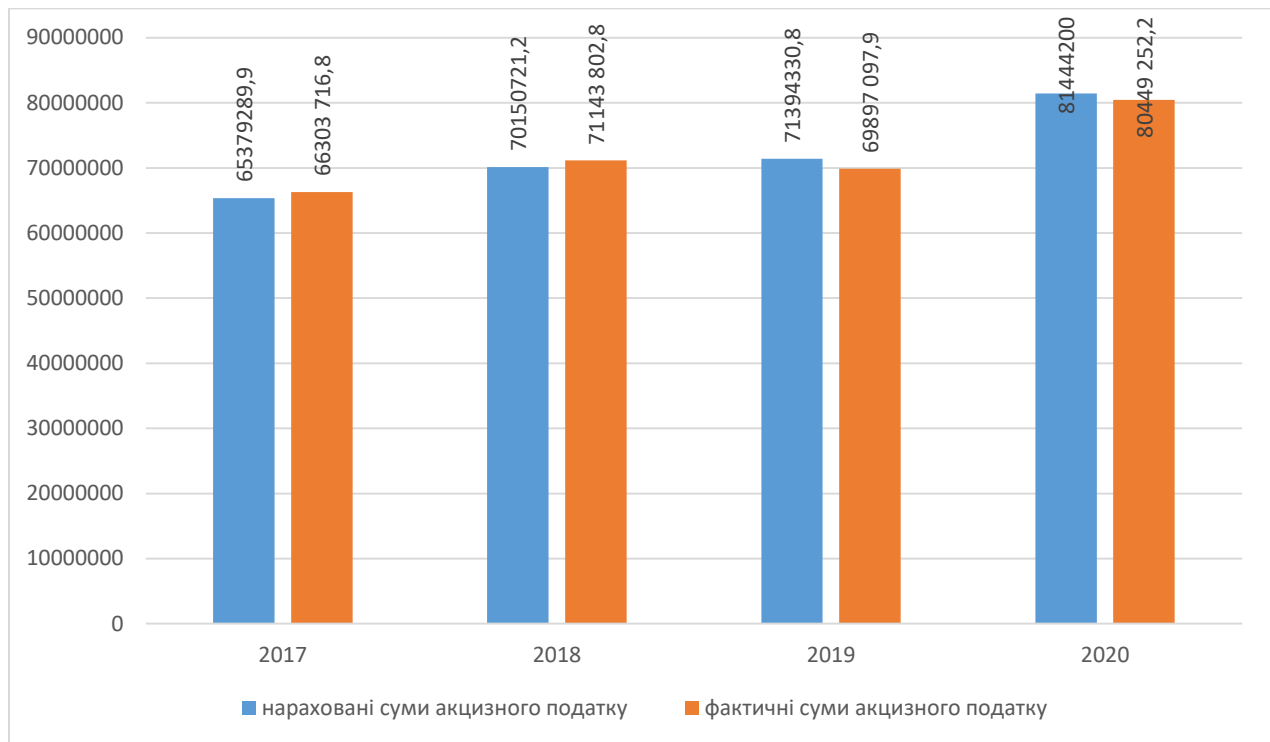
Якщо проаналізувати планові і фактичні надходження податку на прибуток підприємств, то вони у 2017-2020 роках були наступними (2.7).

Рис. 2.7. Нараховані та фактичні надходження податку на прибуток підприємств у 2017-2020 року (тис грн).

Якщо ми проаналізуємо нараховані та фактично сплачені суми податку на прибуток підприємств то тенденції виглядали наступним чином. Зокрема у 2018-2020 році фактичні суми надходжень ППП були вищими ніж нараховані, що свідчить про переплати податкових платежів. Це також не є зовсім правильним, з позиції економіки і фінансів, адже може свідчити про сплату податкових платежів у майбутні періоди, що породжує ризики недовіри суб'єктів господарювання до податкових органів.

Також доцільно проаналізувати нараховані і фактичні платежі з акцизного податку до державного бюджету у 2017-2020 роках. І такі тенденції відображені на рисунку 2.8.

Рис. 2.8. нараховані та фактичні суми акцизного податку у державному бюджеті у 2017-2020 роках

Якщо ми проаналізуємо нараховані і фактично сплачені суми акцизного податку, то можна констатувати, що це напевне, найменш ризиковий податок зі всіх які нами аналізувалися. Про це свідчить той факт, що нараховані та фактично сплачені платежі є однаковими.

Отже в результаті аналізу показників, які стосуються податкових платежів, то можемо констатувати, що в Україні в останні роки значно зросла роль непрямого оподаткування, що є свідченням зниження рівня доходів і прибутків підприємств і про не надто позитивні тенденції в економіці країни.

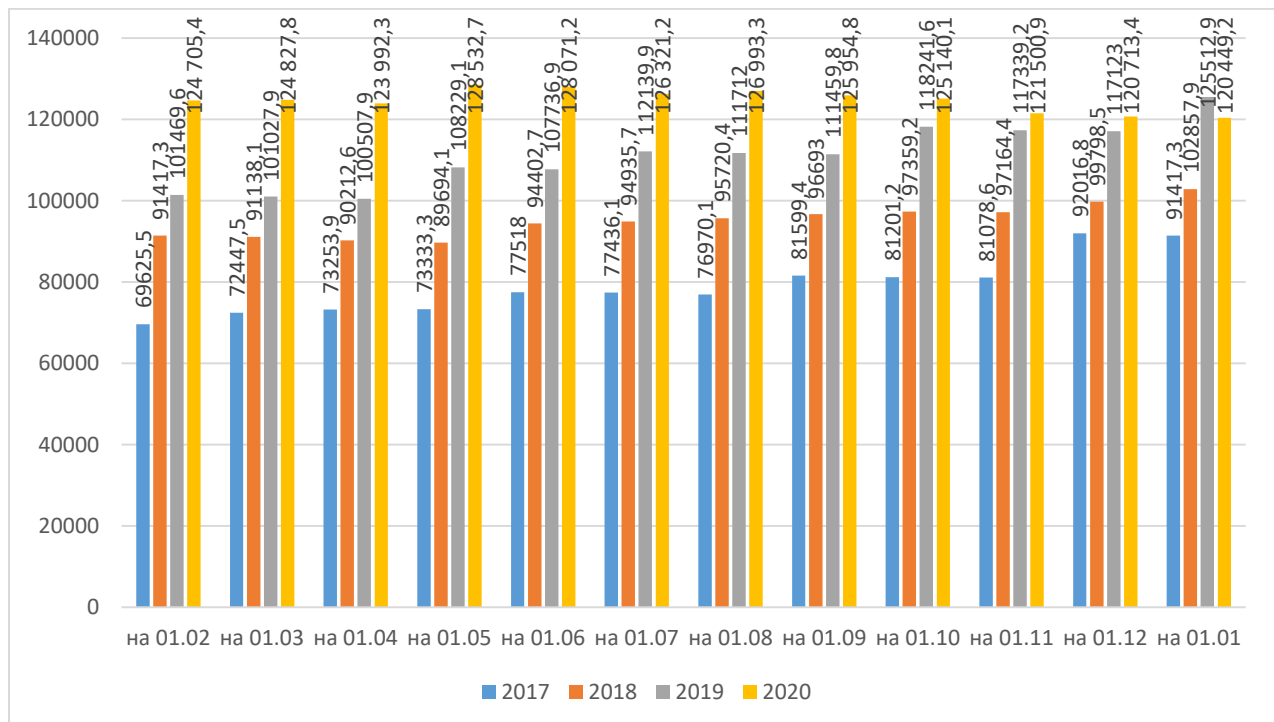
Ще одним чинником, який негативно впливає на економічну ситуацію та створює великі податкові ризики, є перевищення нарахованих сум податку на додану вартість поряд із фактичними надходженнями, та навпаки перевищення фактичних платежів та нарахованих з податку на прибуток підприємств. Така ситуація свідчить про те, що подати в Україні сплачуються за майбутні періоди, що може призвести до значних дефіцитів у майбутньому, до банкрутств підприємств. А по ПДВ ситуація свідчить про те, що таку ситуацію можна розцінювати як зловживання із ПДВ.

2.2. Моніторинг податкових втрат бюджету через ухилення від сплати податків

У даному питанні ми спробуємо проаналізувати діяльність податкових органів щодо управління податковими ризиками. Дослідити результати роботи фіскальних органів, щодо судової практики, управління податковим боргом. Такий аналіз дозволить оцінити основні результати практики управління податковими ризиками в Україні.

Також у даному розділі роботи нами буде оцінено результати контрольно-перевірочної роботи та їх результати. Для цього ми проаналізуємо статистичні показники наведені на офіційному порталі Державної податкової служби України.

На першому етапі ми проаналізуємо діяльність ДПС щодо управління податковим боргом. На рис. 2.9 зокрема продемонстрована динаміка податкового боргу в Україні [73]:

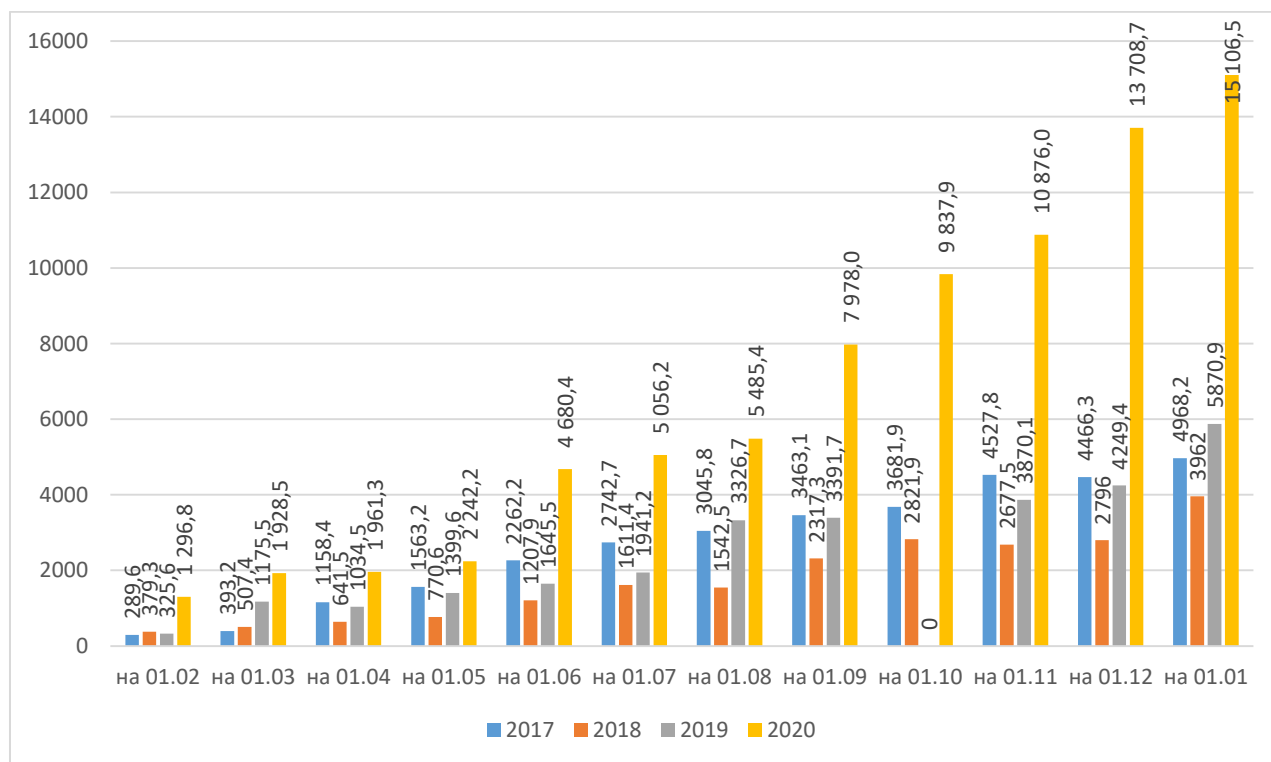

Рис. 2.9. Динаміка податкового боргу в Україні протягом 2017-2020 років у розрізі місяців (млн грн)

Аналізуючи динаміку податкового боргу в Україні, зокрема його загальні суми в розрізі місяців протягом 2017 – 2020 років, можемо відмітити цікаву тенденцію. Зокрема протягом року суми заборгованості в кінці року зростають, така тенденція зберігається протягом всіх аналізованих років.

Але також можна відмітити негативні тенденції, щодо розмірів податкової заборгованості, зокрема щорічно вони зростають, про що свідчать дані наведені на рисунку. Отже проаналізувавши структуру податкової заборгованості в Україні, можемо констатувати, що протягом останніх років податкова дисципліна не покращується, а поведінка платників потребує покращення. Це у свою чергу породжує ризик втрати доходів бюджету. І не виконання покладених на державу завдань.

Наступний етап нашого дослідження полягатиме в аналізі сум списаної безнадійної податкової заборгованості, що дасть змогу оцінити ризики несплати податків і їх розміри. Безнадійна заборгованість – це той борг, який ніколи не буде сплачений і розглядається як прямі втрати бюджету. Отож статистика безнадійного боргу виглядає наступним чином (рис. 2.10):

Рис. 2.10. Динаміка списаного безнадійного податкового боргу в розрізі місяців за 2017-2020 рр. (млн грн) [73]

Якщо ми проаналізуємо динаміку списаної безнадійної податкової заборгованості, то побачимо наступні тенденції. Зокрема списання боргів в основному відбувається в кінці року, що є логічним. Адже протягом всього року, податкова вживає певних заходів щодо повернення податкового боргу. Але в результаті того що були вичерпані всі можливі засоби та інструменти з управління боргом, деяка сума боргу переходить у розряд безнадійного. А тоді держава іде на крок списання таких боргів. Безнадійні борги свідчать про те, що існує певна кількість підприємств, які банкрутують і припиняють свою діяльність. Також варто зазначити, що безнадійний борг виникає в результаті настання певних подій. Наприклад, певних форсмажорів – стихійних лих, смерті підприємця, ліквідації юридичної особи-банкрота.

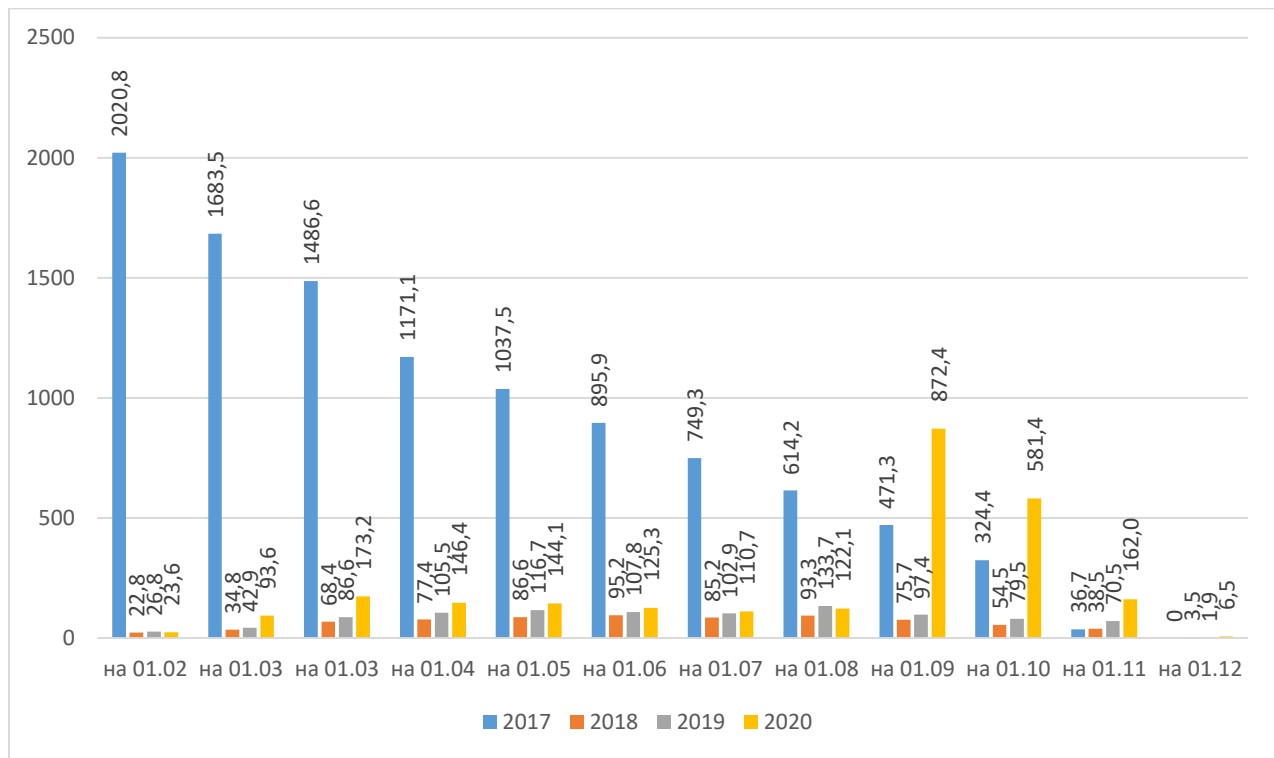
Але найбільшій уваги заслуговує аналіз безнадійних боргів за роками, адже як ми можемо спостерігати, у 2020 році такі суми зросли у двічі, що чітко видно з наведеного рисунку. Якщо скажемо у грудні місяці 2017 року було списано 4,9 млрд грн заборгованості, то у 2010 році така сума перевершила 15 млрд грн, це у три рази більше. До речі найменше безнадійних боргів було списано у 2018 році, що свідчить про оздоровлення економіки, про ефективність діяльності суб'єктів господарювання. Але різке зростання безнадійних податкових боргів у 2020 році можна пов'язати із економічною кризою, яка була породжена пандемією коронавірусу.

Саме нестабільна економічна ситуація, перехід підприємств на роботу онлайн, призвела до непоправних наслідків в економіці і в податковій сфері зокрема.

Але для пом'якшення діяльності суб'єктів підприємницької діяльності і зниження ризику банкрутства підприємств, держава може використати інструмент розстрочення податкової заборгованості (рис. 2.11) [73].

Такий інструмент дозволяє розтермінувати сплату податкового боргу на декілька майбутніх періодів. Що знижує ризик несплати такого боргу взагалі і переведення його у статус безнадійної заборгованості.

Рис. 2.11. Динаміка розстрочених сум податкового боргу в розрізі місяців за 2017-2020 роки (млн грн)

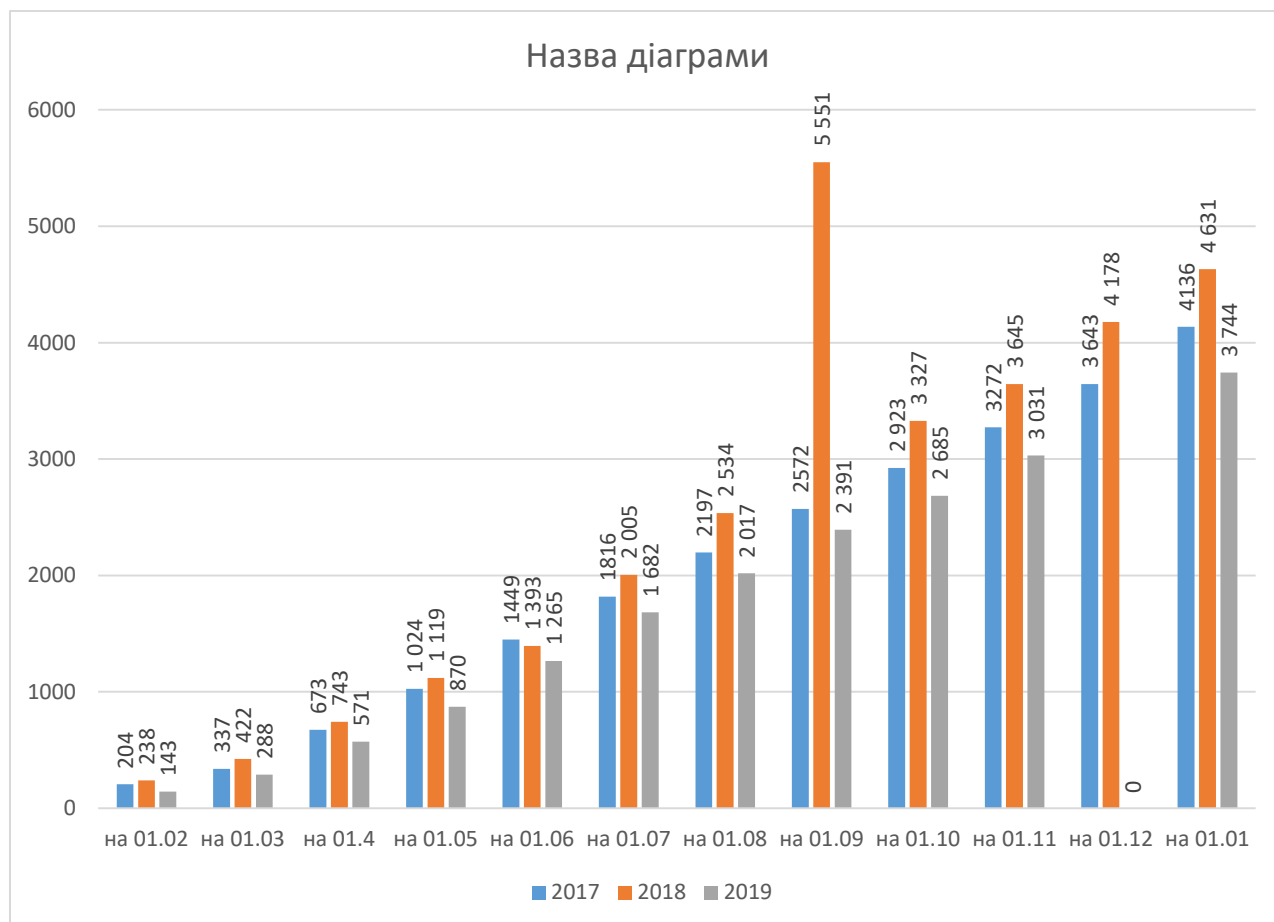
Отож, якщо проаналізувати суми розстрочених податкових платежів, то ситуація свідчить про те, що найбільше таких сум було розстрочено у 2017 році, у січні місяці і такі суми становили 2,02 млрд грн, що є найбільшою сумою з поміж всіх проаналізованих періодів і місяців.

Проте, у дев'ятому періоді найбільше розстрочили сум податкового боргу саме у 2020 році, саме на цей період припадає найбільше загострення коронавірусної хвороби в Україні. Тому держава пішла на безпрецедентний крок, розтермінувавши значну суму податкового боргу. Така ж тенденція спостерігалася і у 2020 році у серпні місяці.

Отже, проаналізувавши зведені показники податкового боргу, суми списання безнадійних боргів, а також динаміку розстрочення податкових зобов'язань, констатуємо наступну ситуацію, що у грошовому еквіваленті суми податкової заборгованості протягом аналізованого періоду постійно зростали, також така ситуація стосується і сум списання безнадійних боргів. Що може свідчити про не надто позитивні тенденції в економіці країни. І породжує ризики пов'язані зі сферою оподаткування.

На наступному етапі нашого дослідження нами буде проаналізовано діяльність контролюючих органів в сфері контрольно-перевірочної роботи.

Отже, якщо проаналізувати діяльність контролюючих органів щодо здійснення ними контрольно-перевірочної роботи, то у 2017 – 2020 роках, щомісячні показники виглядали наступним чином (рис. 2.12) [74].

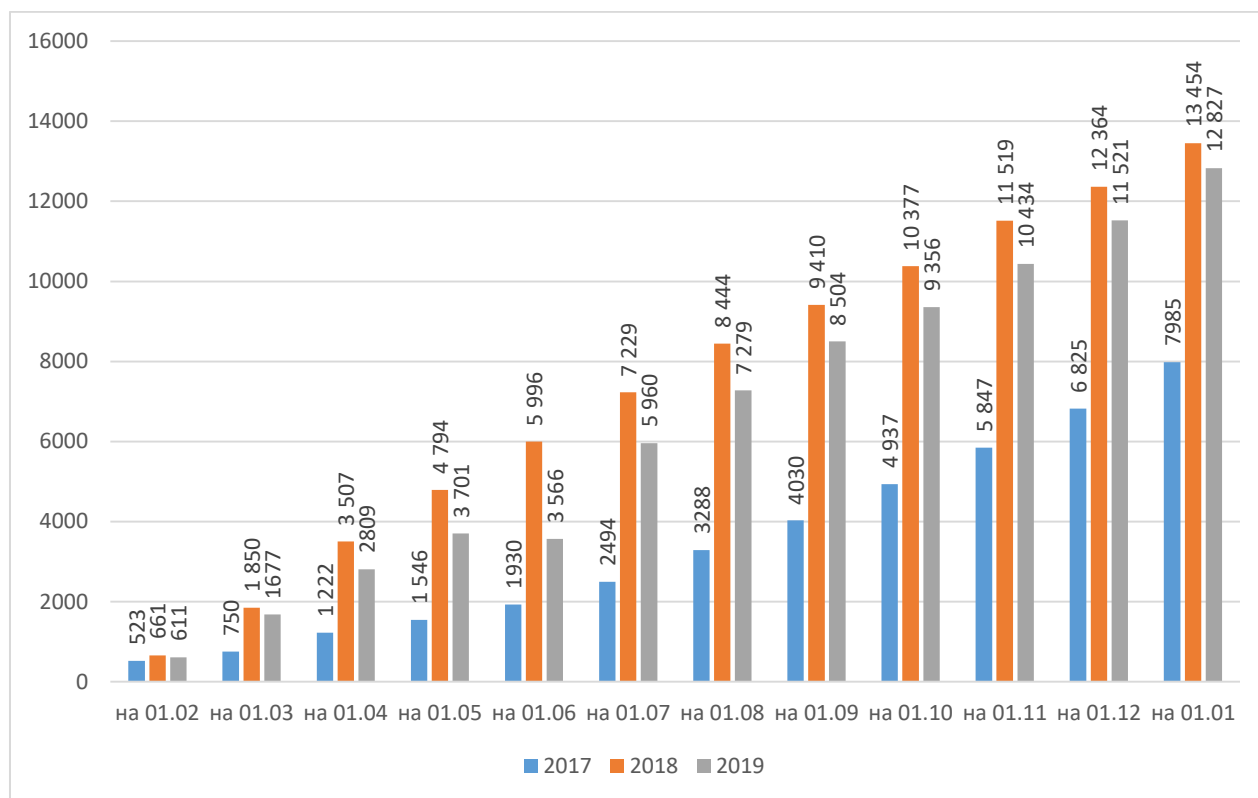

Рис. 2.12. Кількість проведених планових перевірок (результати яких узгоджено) у 2017 – 2019 році за місяцями.

Якщо ми проаналізуємо кількість проведених планових перевірок, то можемо бачити, що найбільше таких перевірок проводилося у 2018 році, в той час як у 2019 році кількість проведених контрольно-перевірочних заходів зменшилася, наприклад за підсумками січня грудня таких перевірок у 2019 році було менше майже на 1000 ніж у 2018 році і на 400 ніж у 2017 році, також така тенденція зберігалася від місяця до місяця.

Також доцільно проаналізувати кількість проведених контрольних заходів, які віднесені до позапланових. Такі перевірки переважно проводяться в

результаті певних ризиків пов'язаних з діяльністю підприємства чи іншого суб'єкта господарювання (рис. 2.13).

Рис. 2.13. Кількість проведених позапланових перевірок (результати яких узгоджено) у 2017-2020 роках.

Отже, якщо ми проаналізуємо заходи проведені Державною податковою службою щодо проведення позапланових податкових перевірок, то можемо виділити наступні особливості.

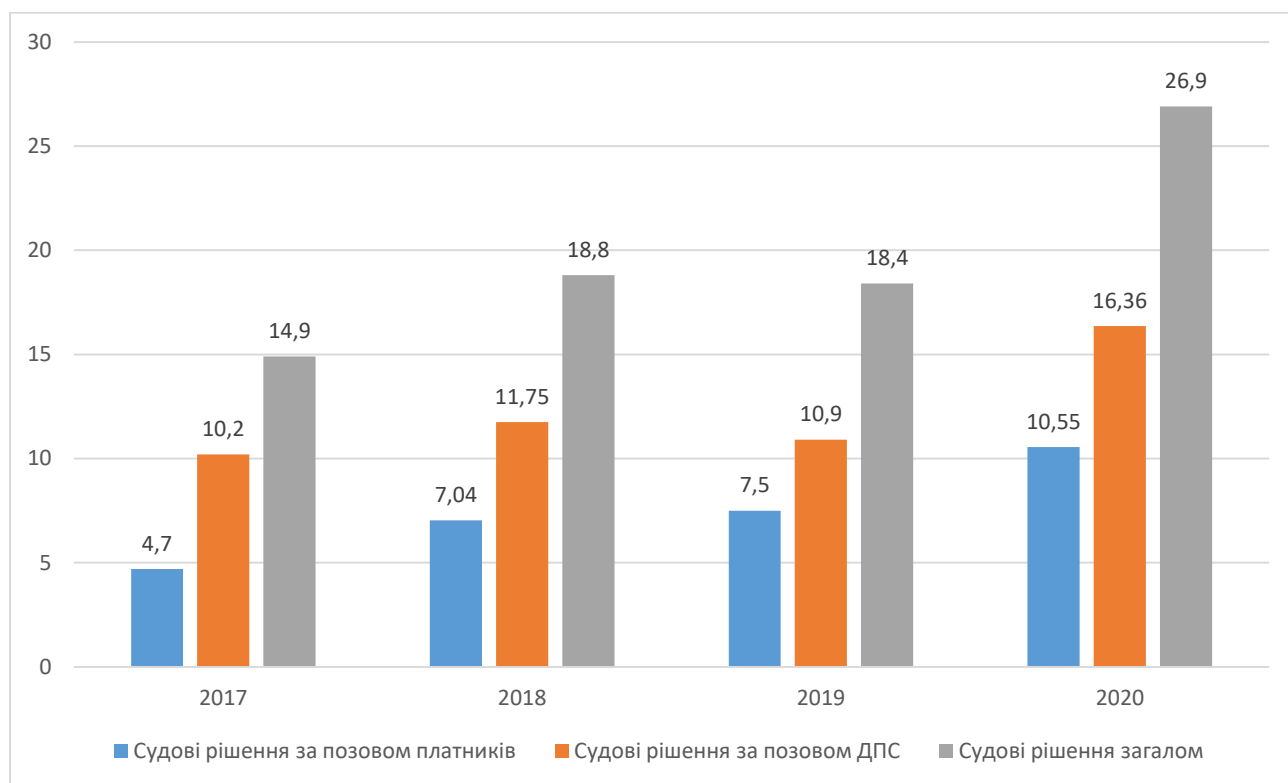
Зокрема, у 2018 році кількість проведених перевірок значно зросла у порівнянні з 2017 роком з 7985 до 13454. Що може свідчити про активізацію органів податкової служби до зменшення ризиків в сфері податкового законодавства, до активізації роботи з недобросовісними платниками податків. В той самий час у 2019 році кількість таких перевірок значно скоротилася, до – 12826. Якщо проаналізувати динаміку таких перевірок, то можемо охарактеризувати її як однорідною, тобто з місяця до місяця таких перевірок було приблизно однаково.

Проте, окрім позитивних аспектів проведення податкових перевірок, можна виділити і негативні. Зокрема такі перевірки можуть свідчити про

зростання адміністративного необґрунтованого тиску на суб'єктів господарювання.

Для повноти розуміння системи управління податковими ризиками, потрібно проаналізувати судову практику розгляду податкових спорів.

Зокрема динаміка розглянутих справ на користь платників і Державної податкової служби у 2017 -2020 роках виглядає наступним чином (рис. 2.14) [75].

Рис. 2.14. Розглянуті судові справи на користь платників та органів ДПС у 2017 – 2020 роках (тис)

Якщо ми проаналізуємо кількість розглянутих справ, які були розглянуті на користь платників податків, то протягом аналізованого періоду з 2017 до 2020 року, то х динамік була позитивною від року до року. Зокрема у 2017 році кількість таких справ дорівнювала 4,7 тис, у 2018 їх кількість зросла до 7,04 тис, а вже у 2020 році кількість справ на користь платників було 10,55 тис.

Така тенденція свідчить про те, що платники звертаються до суду більш свідомі і підготовлені. Що стосується справ які були вирішені на користь органів податкової служби то їх кількість є більшою у порівнянні до справ, які були вирішені на користь платників податків. І кількість таких справ з року в рік була стабільною і становила в межах 10,2 тис у 2017 та 11,75 у 2018 році – що є

найвищим показником протягом аналізованого періоду. Але варто зазначити, що якщо у 2017 році різниця кількості справ на користь ДПС і платників становила приблизно у два рази (5 тис справ) – більше на користь ДПС, в той час як у 2018-2019 роках, така різниця становила приблизно третину.

Але якщо аналізувати загальну кількість справ, то їх кількість значно зросла у 2020 році, до 26,9 тис, справ, в той час як у 2017 таких справ було 14,9 тис справ, 18,8 тис справ у 2018 році і 18,4 тис справ у 2019 році.

Отже аналіз показників, які стосуються моніторингу податкових ризиків, зокрема тих, які стосуються податкового боргу, безнадійного боргу, розстрочених сум податкових платежів, показників, які стосуються контрольно-перевірочної роботи, та судова практика в сфері оподаткування, вказує на те, що в останні роки, зростає рівень ризиковості оподаткування в Україні, адже всі проаналізовані показники зростають.

Зокрема це стосується зростання податкового боргу, сум списаних безнадійних боргів.

Також кількість справ у судах з року в рік зростали. Що свідчить про зростання кількостей випадків порушення податкового законодавства, як зі сторони платників так і державних контролюючих органів. А це свідчить про загострення ситуації щодо управління податковими ризиками.

Висновки до другого розділу

В результаті аналізу показників, які стосуються податкових платежів, то можемо констатувати, що в Україні в останні роки значно зросла роль непрямого оподаткування, що є свідченням зниження рівня доходів і прибутків підприємств і про не надто позитивні тенденції в економіці країни.

Ще одним чинником, який негативно впливає на економічну ситуацію та створює великі податкові ризики, є перевищення нарахованих сум податку на додану вартість поряд із фактичними надходженнями, та навпаки перевищення фактичних платежів та нарахованих з податку на прибуток підприємств. Така ситуація свідчить про те, що подати в Україні сплачуються за майбутні періоди, що може призвести до значних дефіцитів у майбутньому, до банкрутств

підприємств. А по ПДВ ситуація свідчить про те, що таку ситуацію можна розцінювати як зловживання із ПДВ.

Отже аналіз показників, які стосуються моніторингу податкових ризиків, зокрема тих, які стосуються податкового боргу, безнадійного боргу, розстрочених сум податкових платежів, показників, які стосуються контрольно-перевірочної роботи, та судова практика в сфері оподаткування, вказує на те, що в останні роки, зростає рівень ризиковості оподаткування в Україні, адже всі проаналізовані показники зростають.

Зокрема це стосується зростання податкового боргу, сум списаних безнадійних боргів.

Також кількість справ у судах з року в рік зростали. Що свідчить про зростання кількостей випадків порушення податкового законодавства, як зі сторони платників так і державних контролюючих органів. А це свідчить про загострення ситуації щодо управління податковими ризиками.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ ПОДАТКОВИМИ РИЗИКАМИ

В теорії ризик-менеджменту, увага податковим ризикам і методам управління ними почала приділятися зовсім недавно. Чомусь така проблема оминалася стороною. Проте в останній час ця проблем надзвичайно актуалізувалася, адже у всьому світі наросла проблема ухилення від сплати податків, фінансисти практики почали інтенсивно працювати в напрямку оптимізації податків. Саме тому, управління податковими ризиками було виокремлено в окремий напрямок ризик-менеджменту. І поряд з виробничими, комерційними, фінансовими ризиками, ризиками в сфері страхування, податкові ризики зайняли своє місце.

Наприклад проблема податкового ризик-менеджменту висвітлена у багатьох наукових дослідженнях. Зокрема у монографії «Risk Management Made Easy» Е. Осборна описано універсальний перелік ризиків, з якими може стикнутися у своїй діяльності будь-яка організація [60, с. 15].

Зокрема науковець виділяє вісім різних груп ризиків, серед яких:

- «стратегічні»,
- «операційні»,
- «фінансові»,
- «регуляторні»,
- «здоров'я»,
- «безпеки»,
- «персоналу»,
- «технологічні»,
- «проектні».

Зокрема відповідно до даного переліку, можна констатувати те, що для фіскальних органів є важливо дослідити усі групи ризиків, адже вони безпосередньо впливають на процес сплати податків.

Але є група тих ризиків, які на настання податкових ризиків впливають найбільше, з них:

«операційні» – помилки та збої в операційній діяльності;

«регуляторні» – недосконала нормативна та регуляторна база.

Проте, варто розрізняти оперативний податковий контроль, який полягає у проведенні певних оперативних заходів по відношенні до платника, наприклад контрольні закупки, інвентаризація матеріально-технічної бази, від моніторингу діяльності платника податків, який спрямований на попередження і запобігання безпосереднього заниження сплати податкових платежів, порушення податкового законодавства, попередження від використання схем ухилення від сплати податків.

Основним завданням такого моніторингу визначено «одержання об'єктивної інформації щодо поточної діяльності економічних агентів, у тому числі контроль податкових надходжень [65]». Для досягнення бажаного результату при здійсненні моніторингу діяльності суб'єкта господарювання потрібно використовувати систему спостереження за фінансово-господарською діяльністю, що дасть змогу визначити реальну податкову базу, визначити об'єктивність розрахунку собівартості продукції та законність діяльності суб'єкта господарювання.

Варто зазначити, що процедура моніторингу податкових ризиків має схожі риси у багатьох країнах, але їм притаманні і певні відмінності.

Наприклад відповідно із Європейською «Настановою з ризик-менеджменту щодо дотримання законодавства для податкових адміністрацій» – при моніторингу дотримання законодавства важливо дотримуватися операційного контексту. Такий операційний контекст визначається певним середовищем, у якому функціонують державні фіскальні органи. Також варто зазначити, що фактори середовища є надзвичайно розмаїтими [61, с. 557].

Також варто зазначити, що фіскальні органи працюють у зовнішньому та внутрішньому середовищі, також їхня діяльність проходить через такі рівні, як «економічний», «урядовий» та «національний».

Зокрема зовнішні чинники, які впливають на операційний контекст – це «законодавство», «громадська думка» та «економічні умови», які склалися в країні.

Якщо проаналізувати кожен із цих чинників то варто зазначити наступне. Зокрема законодавство – це фактор, який полягає у тому, що від якості законодавства залежить процес оподаткування. Якщо, скажімо, нормативно-правовий простір є нестабільним, якщо законодавство суперечить одне-одному, то це створює негативні наслідки для процесу оподаткування, платники податків, починають частіше порушувати норми податкових законів, ухилятися від сплати податків. В той час, як якісна нормативна база, навпаки, сприяє підвищенню рівня добровільної сплати податків, до розуміння необхідності дотримання податкового законодавства.

Якщо ми говоримо про громадську думку, то це стосується загалом ставлення громадян, платників податків до суспільних процесів в країні, чи у країні не відбувається певних негативних політичних рухів, чи навпаки відбуваються позитивні зміни у діяльності державних інституцій. Також на рівень податкової культури впливає ставлення платників податків до влади. Отже суспільний чинник є чи не найголовнішим, адже саме він визначає траєкторію поведінки платників податків.

Також у науковій літературі зазначено, що ставлення громадян до процесів оподаткування формується під дією таких чинників, як:

- «сприйняття платниками «допустимого» рівня ухилення»;
- «рівня справедливості структури системи оподаткування»;
- «складність та стабільність»;
- «механізмів адміністрування»;
- «оцінка діяльності уряду»;
- «легітимність державної влади» [58].

Проте, поряд із зазначеними чинниками, все більшої актуальності набувають процеси, що виникають у сфері новітніх технологій, і зокрема інтернет просторі – де сьогодні переважно формується суспільна думка. А тому вплив соціальних мереж, контентної реклами відіграє значну роль в житті людей. З іншої сторони, розвиток новітніх технологій відіграє важливу роль у діяльності контролюючих органів. Зокрема використання новітнього програмного забезпечення, швидкість збору і передачі даних надзвичайно пришвидшила

роботу фіскальних органів і досить потужно підвищила якість їх роботи. Інтенсивне використання інформаційних технологій створює можливості для покращення роботи податкових органів.

Для формування якісного середовища управління податковими ризиками, надзвичайно важливо проаналізувати досвід європейських країн щодо використання інноваційних ІТ інструментів в управлінні податковими ризиками.

Зокрема в цих країнах управління податковими ризиками охоплює наступні фази виявлення та аналізу ризиків:

«FALCO» – що визнаний одним із найбільш інноваційних інструментів в сфері виявлення великих платників податків, які потрібно перевіряти [62]. Офіс великих платників податків спільно із регіональними представництвами податкових органів за допомогою системи FALCO аналізуючи дані, зібрані в результаті моніторингу діяльності великих платників складають річний план перевірок. Але коректність плану залежить від кількості об'єктивних та об'ємних даних. Також варто зазначити, що така технологія використовує як внутрішні так і зовнішні дані. До внутрішньої інформації належить:

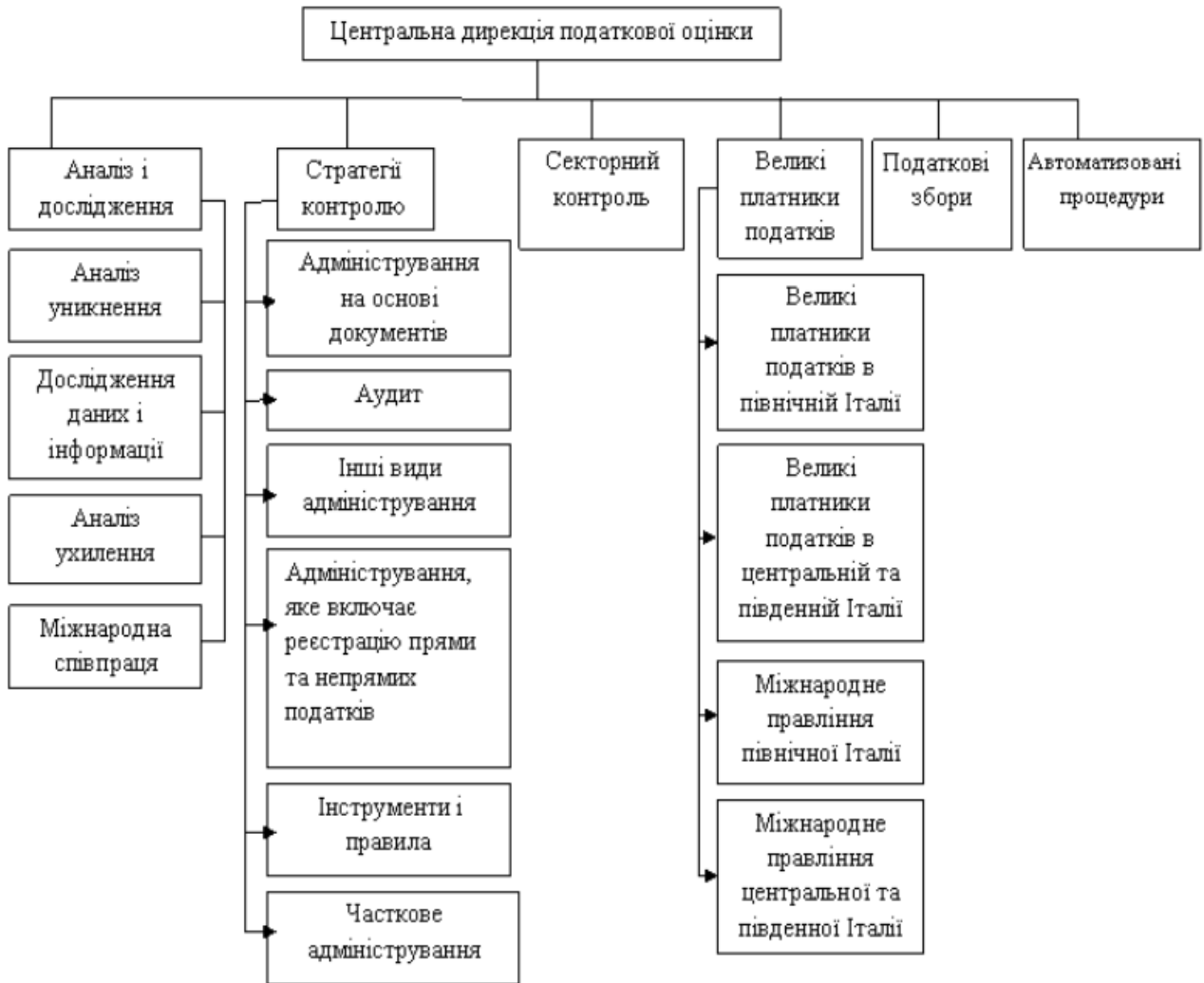
- «інформація, що відноситься до ПДВ-номера»;
- «податкового коду»;
- «підсумок часових трендів специфічних даних податкових декларацій (з ПДВ і податку на прибуток) за останні п'ять років»;
- «дані про платежі»;
- «деталізована інформація про перевірочну діяльність, що вже здійснювалася»;
- «інформація про злиття та поділи»;
- «наявність втрат податкових надходжень»»
- «дані з податкових декларацій» [60].

Отже, внутрішні дані в основному стосуються поданої звітності, аналізу сплачених попередньо податків, результати проведених податкових перевірок, на основі чого податкові органи, за допомогою певних критеріальних показників здатні виокремити інформацію, яка дозволяє поділити платників на рівні ризику.

В той час, як до зовнішньої інформації належить та інформація, що отримуються з Інтернету, саме така інформація є потужним джерелом необхідної інформації.

Також аналізований програмний продукт базує свою роботу на «семантичній логіці», такий метод автоматично шукає та фільтрує новини і дані з мережі Інтернет щодо великих платників податків. Також важливо відмітити, що дана програма містить лінгвістичні алгоритми, які здатні обробляти цілі тексти і виокремлювати необхідну інформацію з них.

Також у технічних характеристиках програми зазначено, що «інструмент розпізнає всі аспекти мови – морфологію, синтаксис, лексику та семантику [62]». Окрім охарактеризованої нами системи FALKO, в Італії використовуються також інші програмні продукти, зокрема новітня ІТ-технологія «APPLE». Ця система – «це ІТ-інструмент, який дає змогу виявляти невідповідність податкового потенціалу платників податків даним зазначеним у податкових деклараціях [60]». Ця система спрямована на виявлення та протидію ухиленням від оподаткування прибутковим податком. Алгоритм програми має змогу аналізувати інформацію із внутрішніх та зовнішніх джерел, зокрема за результатами аналізу зовнішніх джерел, система здатна аналізувати не лише доходи суб'єкта господарювання, а й понесені ним витрати. Така система має змогу проаналізувати витрати фізичних осіб та юридичних осіб за комунальні послуги і має змогу зіставляти такі витрати з витратами, які є середніми по цілій країні, що дозволяє визначити економічну активність платників (рис. 3.1) [63, с. 46].

Рис. 3.1. Організація адміністрування податкових ризиків в Італії [58]

Досить цікавим є досвід Нідерландів в сфері управління податковими ризиками. Зокрема через те, що ця країна за рівнем якості податкової системи займає 28 місце у світі [64].

Під час фіскального адміністрування і моніторингу податкових ризиків, у країні досить позитивним є досвід використання «Національної бази даних ризиків» – це «комп'ютеризований інструмент запису і врахування податкових ризиків [65]».

Отже вже на першому етапі аналізу досвіду Нідерландів, можемо стверджувати, що ця країна приділяє значну увагу роботі з податковими ризиками, а саме у цій країні створена ціла національна система, в якій зберігаються дані щодо всіх можливих ризиків і загроз в сфері оподаткування. Також важливо зазначити і те, що до цієї бази, ризики мають право вносити

кожен податківець, який працює в Нідерландській адміністрації з податків та мита (Dutch Tax and Customs Administration) [65].

Також варто зазначити, що записи в системі чітко структуровані і містять наступну інформацію:

- «назва ризику»;
- «характер ризику»;
- «опис ризику»;
- «пов'язане з ним законодавство»;
- «джерело, з якого податковому інспектору стало відомо про ризик»;
- «наявність ознак частого повторення даного ризику»;
- «сектор, у якому мав місце цей ризик»;
- «імовірність і фінансове значення»;
- «способи найкращого виявлення та усунення ризику» [65].

Ця база даних значно полегшує роботу службовцям адміністрації через наявну в ній класифікацію та відпрацювання засобів роботи з ризиками [65, с. 255].

Ще одним інструментом, який дає можливість ефективно працювати з податковими ризиками є так звана «Категорія уваги» – «система оцінки рівня дотримання законодавства та фіскальної значущості суб'єкта господарювання [65]».

За результатами роботи такої системи, формується двох вимірна матриця, де по одній вісі підприємства розставляються за рівнем ризиковості, а по іншій – за фіскальними показниками (обсягами сплачених податків). Що дає змогу виділи найбільш ризикові та найменш ризикові суб'єкти підприємницької діяльності.

Розрахунок податкового ризику ведеться за такими показниками:

- 1) «час заснування підприємством (нове чи діюче)»;
- 2) «сектор ризику»;
- 3) «податкова поведінка (податок на прибуток)»;
- 4) «регулярність подання декларацій для всіх податків за останні дванадцять місяців»;

- 5) «сплачені за останній календарний рік податки»;
- 6) «додаткова виплата ПДВ в останньому календарному році»;
- 7) «основні матеріальні та фінансово-технічні виправлення за останні п'ять років»;
- 8) «шахрайство»;
- 9) «регулярність сплати» тощо [66].

Отже при аналізі ризику в Нідерландах враховуються фактично всі показники, які стосуються як дати заснування, так і обсяги сплачених та задекларованих податкових зобов'язань, чи підприємство займається чи займалося не зовсім законними методами під-час здійснення підприємницької діяльності.

Також варте уваги для української державної податкової служби може мати досвід Австрії. Зокрема, податкова служба Австрії (Austria's tax organization), проводить моніторинг ризиків через їх опис, що здійснюється через аналіз ключових сегментів ринку (наприклад, великих підприємств і мікропідприємств).

Для кожного із сегментів ринку виокремлені свої ризики, а також умови в яких він може наступити. Також податкові інспектори для кожного класу ризиків мають напрацьований інструментарій нейтралізації. Наприклад у 2015 - 2016 роках владою визначені наступні області ризику, які повинні братися до уваги при управлінні ризиками:

- «зміна розміру прибутку»;
- «міжнародні транскордонні угоди»;
- «консолідація»;
- «корпоративна реструктуризація»;
- «злиття та поглинання»;
- «доходи і втрати капіталу»;
- «приріст капіталу»;
- «іноземні резиденти»;
- «ПДВ за фінансовими поставками»;
- «оподаткування фінансових механізмів» [67].

Тобто ми бачимо при аналізі ризиковості підприємства, у Австрії беруться до уваги фактично всі показники, які пов'язані з операційною діяльністю і стосуються процесу сплати податків.

Також однією із особливостей роботи з податковими ризиками працівниками податкових служб розвинених країн є завчасний розподіл ризиків за певними групами і показниками. Такий поділ значно підвищує ефективність управління такими ризиками.

У цьому контексті, доцільно проаналізувати досвід Німеччини. Зокрема в цій країні всі податкові ризики розділені на сегменти:

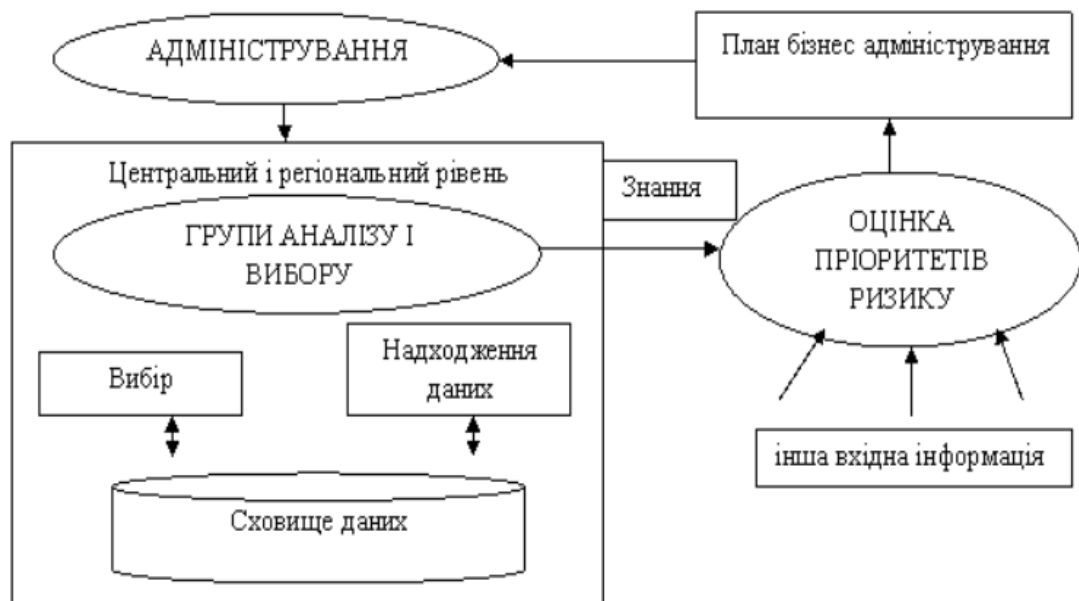
- «особи з високим рівнем доходу»;
- «сім'ї»;
- «некомерційні групи»;
- «малі і середні підприємства»;
- «тіньова економіка»;
- «великі підприємства»;
- «державні і місцеві органи влади»;
- «роботодавці»;
- «податкові агенти тощо».

Також однією з особливостей роботи податкових органів Німеччини є постійне інформування громадськості про роботу з податковими ризиками, що дає змогу встановити зв'язок із суб'єктами господарювання (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Структура адміністрування податкових ризиків в Німеччині

Як було зазначено раніше, кожна країна має свої особливості щодо управління податковими ризиками. Наприклад у Швеції розроблена своя, особлива методика по роботі з податковими ризиками. У цій країні створені окремі групи, які працюють на центральному, а також на низовому, регіональному рівнях. Які несуть певну відповідальність щодо роботи з ризиками податкового характеру (рис. 3.3).

Рис. 3.1. Модель адміністрування податкових ризиків у Швеції [58]

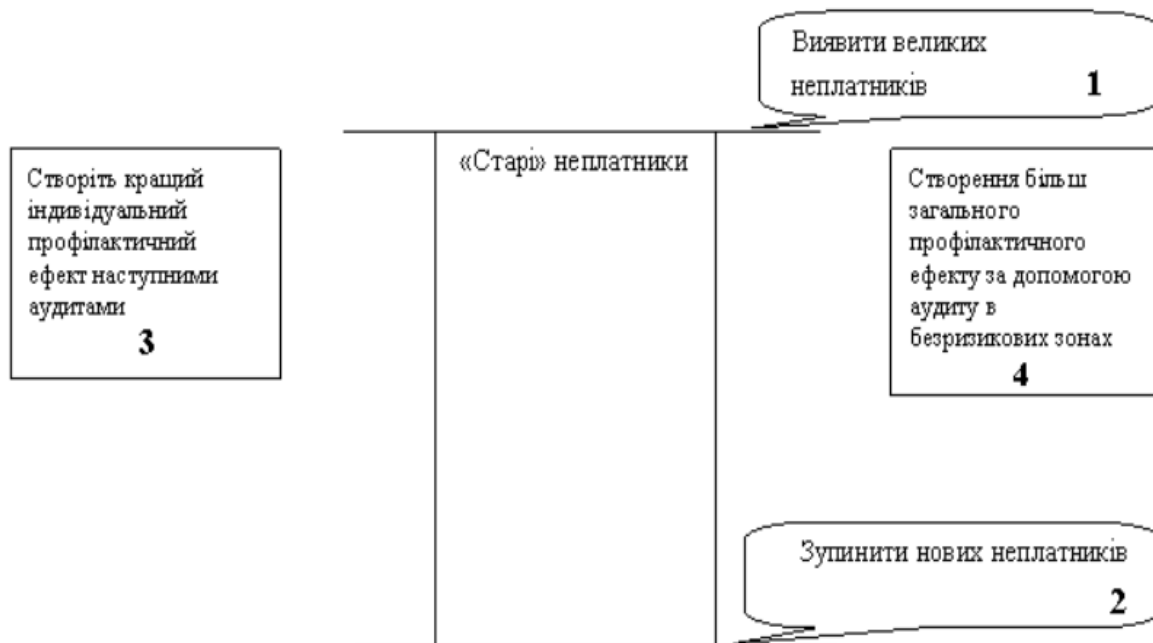
Експерти, які працюють в цих групах, здійснюють роботу по збору інформації щодо ризиків та аналізують її, у той час як вони не роблять оцінки ризику і не визначають пріоритетності ризиків. Тобто вони лише створюють підґрунтя для подальшого рішення.

Окрім цього в цій країні створюються окремі групи зі всіх регіонів країни, основним завданням якої є саме визначення пріоритетності щодо управління тим чи іншим ризиком. Вони базують свою діяльність на конкретних фактах і на специфічних знаннях, пов'язаних зі ризикологією в сфері оподаткування.

Особливими є технології управління податковими ризиками, які використовує ця країна. Зокрема такий механізм базується на оцінці податкових розривів і називається такий механізм – Swedish Tax Gap Map (рис. 3.4) [66]. Імплементация такого механізму, яка була здійснена у 2010 році, дозволила виявити ухиленя від сплати податків на приблизно 133 мільярди шведських крон

(що приблизно становило 44 мільярди гривень, це дозволило додатково акумулювати ці суми у вигляді податкових надходжень. Виявлені схеми в основному стосувалися різноманітних шахрайських дій і помилок допущених платниками податків.

Рис. 3.4. Чотири стратегії аудиту в Швеції [58]

Такі суми були рівні еквіваленту 5% ВВП або це приблизно 10% від всіх надходжень податкових платежів. З огляду на цифри – то це надзвичайно величезні суми. Також за допомогою використання різних мікрометодів, таких як перевірки та обстеження покупців, суб'єктів господарювання в різних галузях економіки, вдалося дослідити рівень нелегального працевлаштування за різними групами платників податків. «Карта податкового розриву» формується на основі даних за вибірку в декілька років, а тому дає можливість отримати відповідь на питання щодо податкового розриву на основі зібраного досвіду.

Не менш важливим методом управління податковими ризиками, що проводиться державою, є метод горизонтального моніторингу, який базується на аналізі та відслідковуванні ризиків, за результатами фінансово-господарської діяльності підприємств.

Як зазначено в нормативних документах «основна метою такого методу є – формування партнерських стосунків між податковими органами і бюджетоформуючими організаціями шляхом своєчасного реагування і

попередження здійснення ними ризикових операцій, які можуть призвести до порушення податкового законодавства [69]». Також варто зазначити, що на думку багатьох експертів горизонтальний моніторинг є набагато ефективнішим ніж вертикальний, адже знижує рівень адміністративного тиску, сприяє покращенню клімату в сфері оподаткування, забезпечує краще дотримання податкового законодавства, сприяє кращій ефективності в роботі контролюючих органів.

Що стосується українських реалій, то основною проблемою нашого суспільства є відсутність довіри до органів державної влади, до державних інституцій, а в свою чергу така недовіра призвела до формування негативної податкової культури, низького рівня сплати податків і як наслідок до настання значних податкових ризиків.

Тому, основним завданням держави на сьогодні є підвищення довіри до державних інституцій, підвищення рівня податкової культури, що забезпечить процес зниження рівня ухилень від сплати податків, добровільної сплати податків і покращить податковий клімат в країні. Також важливою проблемою на сьогоднішній день є – нестабільне законодавство, яке не дає змоги ефективно працювати платникам податків, тому в цьому напрямку також необхідно проводити зміни.

Насамперед, потрібно змінювати свідомість молодих людей, але без нав'язування ідеологій чи стереотипів [70, с. 122]. Таким шляхом пішло багато цивілізованих країн, їм вдалося створити такі умови, за яких молоді люди сприймають податки як соціально необхідний та безумовний засіб підвищення рівня життя людей і як інструмент забезпечення виконання державою своїх функцій.

Таким чином, досвід зарубіжних країн є надзвичайно корисним для України, адже він є надзвичайно багатим, і використання його дозволить надзвичайно покращити роботу пов'язану із управлінням податковими ризиками в Україні. Адже діяльність зарубіжних податкових органів у сфері ризикології передбачає детальне дослідження всіх можливих ризиків.

Як нами було вже зазначено, що кожна країна має свої особливі підходи та механізми управління податковими ризиками, але є багато спільного, що поступово робить таку систему уніфікованою.

В результаті дипломного дослідження, нами встановлено і доведено, що сучасна діяльність, пов'язана з управління будь яким процесом в сфері оподаткування і в управлінні податковими ризиками зокрема неможливо без достатньої і якісної бази даних про потенційні ризики, результати діяльності підприємств і взагалі без інформації. Саме тому, сьогодні новітні інформаційні джерела, програмне забезпечення є тими засобами, за допомогою яких процеси оподаткування стають все більш досконалішими і ефективними.

Проте зростання рівня програмного забезпечення процесів пов'язаних з управління податковими ризиками не є єдиними засобами підвищення її якості, для всестороннього покращення таких процесів потрібно:

- «усунути наявні законодавчі перешкоди контрольно-перевірочної роботи фіскальної служби»;
- «формувані підходи роботи з податковими ризиками відповідно до сфери, у якій вони виникають».
- «усунути адміністративні бар'єри, які перешкоджають добросовісному виконанню податкового обов'язку платника податків [56]».

А робота контролюючих органів повинна відповідати критеріям «відкритості», «прозорості», «доступності» і базуватися на «довірі та «партнерських відносинах» між всіма суб'єктами податкових відносин. Що сприятиме значній мінімізації «податкових ризиків» в Україні.

Висновки до третього розділу

В результаті дипломного дослідження, нами встановлено і доведено, що сучасна діяльність, пов'язана з управління будь яким процесом в сфері оподаткування і в управлінні податковими ризиками зокрема неможливо без достатньої і якісної бази даних про потенційні ризики, результати діяльності

підприємств і взагалі без інформації. Саме тому, сьогодні новітні інформаційні джерела, програмне забезпечення є тими засобами, за допомогою яких процеси оподаткування стають все більш досконалішими і ефективними.

Проте зростання рівня програмного забезпечення процесів пов'язаних з управління податковими ризиками не є єдиними засобами підвищення її якості, для всестороннього покращення таких процесів потрібно:

- «усунути наявні законодавчі перешкоди контрольно-перевірочної роботи фіскальної служби»;
- «формувані підходи роботи з податковими ризиками відповідно до сфери, у якій вони виникають».
- «усунути адміністративні бар'єри, які перешкоджають добросовісному виконанню податкового обов'язку платника податків [56]».

А робота контролюючих органів повинна відповідати критеріям «відкритості», «прозорості», «доступності» і базуватися на «довірі та «партнерських відносинах» між всіма суб'єктами податкових відносин. Що сприятиме значній мінімізації «податкових ризиків» в Україні.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

У результаті дослідження проблематики управління податковими ризиками, нами були розглянуті теоретичні, практичні аспекти податкових ризиків, а також розглянуто зарубіжний досвід управління цим явищем. Також у результаті роботи нами було зроблено ряд висновків.

Ризик це категорія, яка являє собою певне відхилення від уставлених норм, відхилення від рівня рівноваги. Також встановлено, що ризик може спричинити, як і негативні наслідки так і привести, навпаки, до позитивних результатів.

Також наступним етапом дослідження було вивчення основних характеристик податкових ризиків, охарактеризовано основні особливості моніторингу за ними. Було виокремлено його ознаки і класифікацію.

У другому розділі кваліфікаційної роботи розглянуто основні показники, що стосуються податкових надходжень і сум нарахованих податків. В результаті чого встановлено, що за непрямыми податками суми нарахованих платежів були меншими за суми сплачених, в той час як за прямими податками, зокрема за податком на прибуток підприємств нараховані суми були меншими від сплачених. Це може свідчити про ризик сплати податків наперед.

Також у роботі було проаналізовано основні результати контрольно перевіркової роботи, практику судових рішень та управління податковим боргом. Які вказують на не надто позитивні тенденції в податковій сфері України.

У третьому розділі роботи нами розглянуто особливості механізмів управління податковими ризиками у іноземних країнах, зокрема за досвід, нами взято Нідерланди, Швеція, Німеччина, які у роботі щодо управління податковими ризиками використовуються новітні технології і освітнє програмне комп'ютерне забезпечення.

Також нами обґрунтовано, що Україна також повинна взяти курс на діджиталізацію процесів управління в сфері оподаткування і управління податковим боргом зокрема.

Лише використання новітніх інструментів, відновлення довіри до державної влади, підвищення рівня соціальної відповідальності платників, реформа державних податкових органів у напрямку сервісної служби, перетворення з карального у партнерський орган, дозволить побудувати ефективну систему управління податковими ризиками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків : [навч. посіб.]. Центр учбової літератури, 2012. 472 с.
2. С.М. Фролов, О.В. Козьменко, А.О. Бойко. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів. Суми : УАБС НБУ, 2015. 332 с.
3. Цимбалюк І.О. Податкова безпека в системі фінансової безпеки держави. Донецьк : ДонНТ, 2013. Т. 2. С. 13–23.
4. Чернякова Т.М., Дрозняк О.В. Урахування факторів ризику в процесі забезпечення податкової безпеки підприємства. Часопис економічних реформ. 2012. № 2(6). С. 34–37.
5. Виклюк М.І. Податкова безпека: дуалістичність економічної природи трактування змісту основних характеристик. Інноваційна економіка. 2013. № 5(43). С. 242–246.
6. Гуцалюк О.І., Левковець Н.П. Вплив податків на фінансову безпеку підприємств. Серія «Економічні науки». 2015. № 15. Ч. 2. С. 70–76.
7. Грачов О.В. Податкова безпека як невід'ємна складова економічної безпеки підприємства. Економічна безпека: вісник економіки транспорту і промисловості. 2010. № 29. С. 86–88.
8. Канюк В.М. Оптимізація податкових ризиків суб'єктів господарської діяльності. Дисертація на здобуття наукового ступеня к.е.н. Тернопіль. 2020.
9. Балабанов И. Т. Риск-менеджмент: монография. М.: Финансы и статистика. 1996. 192 с.
10. Гончаренко Л. И. Налоговые риски: теоретический взгляд на содержание понятия и факторы возникновения. Налоги и налогообложение. 2009. № 1. С. 17–23.
11. Щекин Д. М. Налоговые риски и тенденции развития налогового права / ред. Пепеляева С. Г. М: Статус. 2007. 235 с.
12. Вітлінський В. В., Редич О. В. Концептуальні засади впровадження ризико-орієнтованого підходу в адмініструванні податків. Ірпінь: НУ ДПСУ. 2009. С. 27–40.

13. Десятнюк О. М. Концептуальні основи теорії ризиків у сфері оподаткування. *Фінанси України*. 2009. № 10. С. 107–115.
14. Податковий кодекс України № 2755–VI від 02. 12. 2010 р. (із внесеними змінами). URL: [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-176735609/qergji/\[2380-35/dgh/34557/dft/](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-176735609/qergji/[2380-35/dgh/34557/dft/).
15. Наказ ДПА України «Про затвердження Методичних рекомендацій з організації проведення перевірок підприємств, що входять до складу фінансово-промислових груп, інших об'єднань і великих платників податків» № 432 від 16. 07. 2007 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/23/46/2456/76/4689/main.cgi>.
16. Наказ ДПА України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо порядку розподілу платників податків по категоріях уваги» № 373 від 30. 06. 2006 р. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/245/68/23/45/68/80/dfhd/dfhj/q3//laws/main.cgi>.
17. Бондарчук Н. В., Карпасова З. М. Финансовый анализ для целей налогового консультирования. М.: Вершина. 2006. 192 с.
18. Пономарёва Н. В., Голубцова Е. В. Налоговые риски во внешнеэкономической деятельности. *Финансы*. 2008. № 1. С. 34–35.
19. Іванов Ю. Б., Швабій К. І. Нагальні проблеми формування державної податкової політики в Україні. *Фінанси України*. 2017. № 5. С. 39–52.
20. Ломейко А. В. Принятие решений по управлению налоговыми рисками в коммерческих организациях. Волгоград: Волгогр. гос. ун-т. 2011. 207 с.
21. Болдова а.а. Податковий ризик-менеджмент на фінансовому ринку України : [монографія]. УДПСУ. 2015. № 1. с. 27–33.
22. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України URL : <https://nfp.gov.ua/content/34/467/134/std/2456/dh/wet/konsolidovani-zvitni-dani.html>
23. Курило В.І. Визначення поняття «податковий ризик» у податковому законодавстві України. *Науковий вісник НУБІП*. 2015. вип. 213. ч. 1. с. 181–186.

24. Максимова Т.В. Расчет налоговой нагрузки хозяйствующего субъекта: теория и практика. Экономика и менеджмент. 2015. URL : <http://cyberleninka.ru/article/n/34.568.78.47./wrty/wrty/23/64/dg/raschet-nalogovoy-nagruzki-hozyaystvuyuschego-subekta-teoriya-i-praktika>

25. Нацкомфінпослуг інформує про заходи з посилення пруденційного нагляду URL : <https://nfp.gov.ua/34/63/764/58/sdfg/i568/news/658245/ery/35/2346/>.html>

26. Податкові виклики для страховиків. Forbes. URL : <http://forbes.net.ua/ua/opinions/13/346/357/486/97/680/fgdhgj/54227/dfgj/46u/356/87361-podatkovii-vikliki-dlya-strahovikiv>

27. Сергій Білан. Найбільш поширені правопорушення в кредитно-фінансовій сфері. URL : <http://sfs.gov.ua/sdfg/eyt/sfg/media-tseuaujntn/novini/3562/568/12/467/689/priyamnt-276972.html>.

28. Страховой рынок в 2017 году благодаря политикам снова станет самым простым и дешевым инструментом ухода от налогов. URL : <http://forinsurer.com/news/shajdhkeo/16/12/23/34716>

29. Штиллер М.В. Теоретико-методологические аспекты управления налоговыми рисками / М.в. Штиллер // бизнес. образование. Право. вестник виб. 2015 URL : <http://vestnik.volbi.ru/upload/fghk'kjPS/numbers/433/article-433-1505.pdf>

30. Якупов З. С. Управление налоговыми рисками в условиях антикризисного менеджмента. Science and world. 2016. № 4. с. 35–39.

31. Клапків М.С. Страхування фінансових ризиків: Монографія. Тернопіль: Економічна думка, Карт-бланш, 2002. 570 с.

32. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну. Пер. с нем. В. Сидельника и Н. Федоровой; Послеслов. А. Филиппова. М.: Прогресс-Традиция, 2000. 384 с.

33. Нікбахт Е., Гроппеллі А. Фінанси / Пер. с англ. К.: Вид-во “Основи”, 1993. 382 с.

34. Хенк Д. Податкова та митна адміністрації Нідерландів. Стратегія розвитку. URL : www.sta.gov.ua.35246/568/680/fj/67i/45y/fgjk/4w67/78/8790/

35. Наказ ДПА України “Про затвердження Методичних рекомендацій з моніторингу податкових ризиків” від 23 жовтня 2001 року № 428.
36. Zech J. Risk Management als System. Zeitschrift fur die gesamte. Versicherungswissenschaft (Zfgvw). 1983. Н. 4. S. 646–647.
37. Егорова Е.Е. Еще раз о сущности риска и системном подходе. Управление риском. 2002. № 2. С. 9–12.
38. Тронин Ю.Н. Можно ли управлять рисками? Банковские технологии. 2002. № 3. 15 с.
39. Євтушенко, Н. О. Механізми мінімізації економічних ризиків на промислових підприємствах URL : <http://mydisser.com/en/cataadfhihi'aslog/view/8760.html>.
40. Наказ ДПА України «Про затвердження Методичних рекомендацій з моніторингу податкових ризиків» від 23.10.2001 р. № 428.
41. Пинская, М. Р. Налоговый риск: сущность и проявление URL : <http://organictheory.ru/tax/dfhlkkg/dfj'kdf/planing/taxrisk/>. – Загл. с экрана.
42. Десятнюк, О. М. Управління податковими ризиками – нова парадигма розбудови податкової системи України. Серія: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2007. № 606. С. 355–362.
43. Zech, J. Risk Management als System. Zeitschrift fur die gesamte. J. Zech. Versicherungswissenschaft (Zfgvw). 1983. Н. 4. S. 646–647.
44. Хенк, Д. Податкова та митна адміністрації Нідерландів. Стратегія розвитку URL : www.sta.gov.ua.
45. Десятнюк, О. М. Моніторинг податкових ризиків. Тернопіль: Воля, 2003. 168 с.
46. Вітлінський, В. В. Джерела і види податкових ризиків, їх взаємозв’язок. Фінанси України. 2007. № 3. С. 132–139
47. Євтушенко, Н. О. Механізми мінімізації економічних ризиків на промислових підприємствах. Х.: ХНАДУ, 2011. 187 с.

48. Крухмальов, С. У поточному році передбачається охопити плановими перевітками лише підприємства з високими показниками ризиків несплати податків. Вісник податкової служби України. 2012. № 12. С. 11–12.

49. Державна фіскальна служба України. «Звіт про виконання Плану основних питань економічної та контрольної роботи Державної податкової адміністрації України на 2014 та 2015 рр.» URL : www.stat.gov.ua/fgh;hlZD'/ghjhjlh;lj/343115/678/89/56/3/65/7687/dfhj/

50. Паскар, І. О. Податкові ризики та система управління ними URL : <http://intkonf.org/paskar-i-o-savchyufouk-o-i-savchuk-t-m-podatkgulovi-rizikfyulita-sisfyulrarbitemaupravlinny656dgka-nimiulryil/>.

51. Андрущенко В. Ризики – сигнали тривоги в оподаткуванні. Науковий вісник НУДПСУ. 2010. № 2 (49). С. 74–83.

52. Вовчак О. Податкові ризики в системі управління економічною безпекою підприємницьких структур України. Фінанси України. 2008. № 11. С. 41-46.

53. Вітлінський В. Джерела і види податкових ризиків їх взаємозв'язок. Фінанси України. 2007. №3. С. 132-139.

54. Гранатуров В. Податкові ризики держави: визначення та класифікація. Фінанси України. 2017. №10. С. 86-94.

55. Десятнюк О. Управління податковими ризиками - нова парадигма розбудови податкової системи України. URL : www.nbu.gov.ua/portal/natural/.hsdfjkj;'kh../dgh;h'phHUFeir58.pdf.

56. Жигаленко О. Удосконалення адміністрування податкових ризиків при плануванні документальних форм податкового контролю. Економіка України. 2018. №5. С. 42-50.

57. Тимченко О. Прогнозування податкового боргу на основі абсолютної та відносної оцінки податкових ризиків. Фінанси України. 2010. №8. С. 34-43.

58. Risk management guide for tax administrations. URL : http://ec.europa.eu/taxation_customs/579/680/245y/dfhj/452/23/45/taxation/tax_cooperation/36/gen_dho;hpk'overview/index_en.dj.htm.

59. Tax Administration in OECD and Selected Non-OECD Countries: Comparative Information Series (2010). URL : [www.oecd.org/dataoecd/2/37/47246924/\[ih\]/hqusry-/28941.pdf](http://www.oecd.org/dataoecd/2/37/47246924/[ih]/hqusry-/28941.pdf) .

60. Osborn E. Risk Management Made Easy. Osborn E. BookBoon. Premium. – 2012. – P. 65.

61. Економічний аналіз: базовий курс для податкового аналітика: навч. посіб. СВЦ ДПС України: СВЦ Міндоходів України, 2013. 799 с.

62. Tax Administration in OECD and Selected Non-OECD Countries: Comparative Information Series (2010). URL : [www.oecd.org/dataoecd/2/37/4546747/etojo\]ho/57845/228941.pdf](http://www.oecd.org/dataoecd/2/37/4546747/etojo]ho/57845/228941.pdf)

63. Мещеряков А.А. Особливості державного податкового ризик-менеджменту в умовах економічної кризи / А.А. Мещеряков, С.М. Панасейко // Вісник Академії митної служби України. Серія: Економіка. – 2014. – № 2. – С. 43-48.

64. Doing Business Economy Rankings URL : <http://www.doingbusiness.org/rankdfhop/adfhihad/388490/4/5/6/7/8/9/ings>

65. Романенко В.В. Європейський досвід управління ризиками в оподаткуванні. Науковий вісник Національного університету ДПС України. 2014. № 1. С. 253-258.

66. Хенк Д. Податкова та митна адміністрації Нідерландів. Стратегія розвитку. URL : www.sta.gov.ua/3467/dgh/34df/2/3/7/5/9/sdypuet/

67. Compliance risk management guide for tax administrations. URL : [http://ec.europa.eu/taxation_customs/24688-45/afh\[/dheim/2/1/8/9/0/4/5/6/](http://ec.europa.eu/taxation_customs/24688-45/afh[/dheim/2/1/8/9/0/4/5/6/)

68. Tax Gap Map for Sweden. URL : [http://www.skatteverket.se/afdj\[ip3/sdg/sfg/7/7/9/09/download/18.2/detewt/sfj.pdf](http://www.skatteverket.se/afdj[ip3/sdg/sfg/7/7/9/09/download/18.2/detewt/sfj.pdf)

69. Колісніченко К.В. Світовий досвід адміністрування податкових ризиків та можливості його використання в Україні. Ефективна економіка. 2013. № 7.

70. Ткачик Ф.П. Податковий контроль у сфері виявлення ризиків з ПДВ. Світ фінансів. 2016. № 2. С.113-123.

71. Надходження податків і податкових платежів. URL : <https://tax.gov.ua/diyalnist-/pokazniki-roboti/nadhodjennya-podatkov-i-zboriv--obovyaz/nadhodjennya-podatkov-i-zboriv/>

72. Нарахування податків і зборів. ДПС. URL : <https://tax.gov.ua/diyalnist-/pokazniki-roboti/narahuvannya-podatkov-i-zboriv/>

73. Інформація про податковий борг. Державна податкова служба України. URL : <https://tax.gov.ua/diyalnist-/pokazniki-roboti/dinamika-podatkovogo-borg/450753.html>

74. Контрольно-перевірочна робота. Державна податкова служба України. URL : <https://tax.gov.ua/diyalnist-/pokazniki-roboti/kontrolno-perevirochna-robota/>

75. Стан розгляду судових справ. Державна податкова служба України. URL : <https://tax.gov.ua/diyalnist-/pokazniki-roboti/vregulyuvannya-podatkovih/informatsiya-schodo-oskarjen-rishen/450755.html>